BELLVM MVTINENSE HENCIO REGE DVCE CVM BONONIENSIBVS GESTVM

Auctore Iacobo Maria Campanacio.

Ad Illuſtriſs.MVM Bononienſem SENATVM



Bononiæ apud Alexandrum Benacium.
Superiorum permiſſu. CIↃ IↃ.XC.

2
(1)

A1

ILLVSTRISSIMO BONONIENSI SENATVI

Iacobus Maria Campanacius Felicitatem.

ET si mihi ab ineunte ætate ad hanc vſq; diem, Senatores præſtantiſsimi, non pauca præter voluntatem acciderunt, illud tamen præcipue longe ſecus atq; ego voluerim, cecidiſſe, vehementer doleo, quod ſcilicet quam patriæ ope-

ram nauare semper optauerim, eam ipsi nunquam exhibuerim. ad huc etenim adolescens aliena potius, quam mea sponte & hinc diutius abesse, & optata in aliud tempus reijcere sum coactus: domum tandem quasi postliminio reuersus, ingrauescẽte iam ætate, ac rei familiaris cura impeditus, facile intelligo, mihi olim quidem aliquid fortasse agendi opportunitatem, nunc vero esse facultatem ereptam. Veruntamen quantum habeat momenti inueterata diu cupiditas, vel hinc licet cognoscere. quo enim ego magis viribus deficior, eo magis animi quodam impetu feror ad ea patriæ præstanda, quæ nec assequi valeam, nec fere audeam sperare; ita factum vt grauissimum subire onus non dubitauerim, res nempe a maioribus gestas, litterarum monumentis commendare. Qua in re neq; illud me mouit, quòd non defuturos animaduerterem, qui me aut parum vidisse, aut nimis ausum fuisse censerent, cum in eo præsertim acquiescam, quod vulgatissimum est, & præclara facere pro patria, & præclare ab

alijs

alijs facta scribere, quamuis non optime, ab optimis tamen, ac sapientibus viris laudabile semper existimari. inter quos cum vestrum quilibet maxime excellat, auctoritate, & gratia longe ceteris praestet, facile sum adductus, vt belli Mutinensis, quod Hencio Rege duce cum Ciuitate nostra gestum est, historiam nuper a me editam, nomini potissimum vestro dicarem, simulq; pro mea in vos obseruantia, ac pro vestra erga omnes humanitate, vt causam meam susciperetis, orarem. Vestrum hoc in primis, ac maiorum vestrorum est opus: haud secus eius monimetum tueri vestrũ est. Quod si, vt spero, consequor, cum in me ornando, tum in excitandis ciuium ingenijs ad historiam scribendam valebit plurimum, quae hucusq; neglecta, aut certe parum exculta, nonnullis gloria paribus populis vt concederemus, quamplurimis longe inferioribus vt uix aequari videremur, in causa fuit. Nam rerum gestarum memoria cum breui occidat, historiae ope reuiuiscit, felicitas vero, si qua in rebus humanis inest, inde facillime compara

tur.

tur. At de historiæ laudibus fortasse alias. Quod superest, a Deo optimo maximo perpetuam amplissimo ordini vestro incolumitatem precatus, a vobis non tam quid ego patriæ, quam quo id animo obtulerim, ut spectetis, etiam, atq; etiam contendo. Valete.

EX-

EXCELLENTISSIMI THOMAE CORRAEAE

In libellum de Rege Encio capto.

VT Fliscus per te aeternum victurus in aeuum
Inserit Heroum nomina nominibus,
Sic per te fama in memori Rex Encius haeret,
Per te Letheas non aditurus aquas.
Fortunati ambo tanto sciptore, per orbem
Nuncia fama graui sparget vtrumq; sono.

Aliud:

Inter mille olim partos ex hoste triumphos,
Nil tamen hoc victrix Felsina maius habet.
Quod Regem subigat, captum conseruet, adempti
Ossaq; marmoreo collocet in tumulo.
Hac ne tempus edax mergat monimenta tenebris,
Eruis, & patriae consulis historiae.

Aliud.

Felsina dum Mutinae bellum infert, Encius vltro
Occurrit, contra signa inimica mouet.
Dum ruit in medios, dum pectore fortis, & armis

Instat

Instat in aduersos, vincitur, & capitur.
Tu patriæ monimenta situ pene obruta, chartis
Victuris sæclis innumerabilibus
Colligis, & patrias laudes, & parta trophæa
Erigis, & cæcis eruis a tenebris.
Per te iterum vt victas acies, memorandaq; gesta
Audiat, & forti regna subacta manu.

Aliud.

Felsineos fines dum concutit Encius armis,
Germano Hesperiam sanguine tinxit humum.
Atq; hastam, clypeumq; grauem, cristasq; comantes,
Eripuit victrix Felsina ab hoste fero.
Ne tamen ista situs peredat, ne annosa vetustas
Atterat, vt laudes has meminisse iuuet:
Per te prisca legit monimenta Bononia, nomen
Sic patrium miris tollis in astra modis.

EXCELLENTISSIMI
HIERONYMI MAIOLINI.

Q V anta ferox armis insurgas Felsina, quãtam
Inq; hostem, ac cædes Martia vis rapiat,
Testatus quondã fuerat bello Hẽcius audax,
Hencius Augusti mascula progenies.
Namq; ausus tecum infestis concurrere signis;
Obijcere inuictis agminaq; agminibus:
Dum frustra horribili conatur Marte, suorum
Scultennæ vndantes sanguine vidit aquas;
Seq; tuos Regem indignans ornare triumphos,
Implicitum vinclis brachia sæua fremit.
At tantam tantæ virtutis merserat ætas
Exemplum, cæcis improba vorticibus;
Tu calamo occurras illo ni vindice contra,
Quo, Campanaci, fortia facta beas.
I nunc, i lethe, tua nunc obliuia iacta,
Atq; Henci clades obrue magnanimi.

IOANNIS BAPTISTÆ
MORELLI.

TIgranem domuit, deuicit Roma Syphacem,
Perseos & pressit colla superba pede;
Nec mirum si Roma ingens tot regibus olim
Iniecit frænos, imposuitq; iugum:
Innumeras gentes ditione premebat, & oras,
Pollebat terra, nec minus illa mari.
Finibus at mirum est, quod clausa Bononia paruis
Pugnaci extendit remq; decusq; manu.
Finitimas Urbes valida virtute subegit
Terribiles regum contudit atq; minas.
Testis erit clades, Mutinam qua Marte secundo
Afflixit referens parta trophæa domum.
Hencius ille ferox Friderici clara propago
Bellando sensit Felsina quanta foret:
Fusus enim, victusq; acie, captiuus, & vrbem
Hostilem ingrediens addita vincla tulit.
Hanc pater ingenti pacta mercede reposcit,
Non exauditus tristia bella parat.
Quid Friderice facis? generosas flectere mentes

posse

Posse putas pretio, vincere posse minis?
Felsina non auro seruit, verum imperat auro,
Degenerisq; metus nescia corda gerit.
Non tibi restituit natum, non carceris atri
Informi patitur delituisse situ.
Magnifico at cultu digna custodit in aula,
Mortis & extremum donat habere decus.
Hostis & ipsa facit regali funera sumptu,
Quis neget hæc alti pectoris esse notas?
Protulit alma viros facundo Felsina ventre,
Egregios armis, egregiosq; toga.
Hi valuere manu scribendo, hi magna gerendo,
Inq; vicem alterius postulat alter opem.
Marti olim studuit, nunc pace potitur opima,
Splendida quid prohibet scribere facta patrum?
Præstat id ingenio vir Campanacius acri,
Eloquio clarus, nec tamen arte rudis..
Præclara scriptorq; fide, candoreq; miro
Historiam patriæ conficit ille suæ.
Huius & immensum laudes protendit in æuum
Hominis, & celebrem spargit in orbe sonum.

AD AMPLISSIMOS
BONON. REIPVB. SENATORES.
IVLIVS SIGNIVS.

VRbis qui Genuæ motus, discrimina, Flisci
Nuper & expressit facta nefanda ducis,
Nunc magni Regis magnum, & memorabile bellum,
Henci hostis victi, castraq; victa refert.
Sunt hæc aureolis, patriæ noua lumina PATRES,
Scripta notanda notis, atq; linenda Cedro.
Hinc pax Ausoniæ, vobis manare triumphus
Regalis, cœpit gloria, fulsit honos.
Hinc fama ore potens tonuit per regna Tonantis;
Hostes magnanimis cedite Felsineis.

Eiusdem.

ARtibus ingenuis alias vrbs imbuit vrbes,
Felsina cum Iani ianua clausa manet.
Temporibus belli munit se fortibus armis,
Indomitos Reges vincit, & vna domat.

AN-

ANGELI PAGNONII.

Elsineas testantur opes, & robur auitum
Hencij in effusos agmina versa pedes:
Vincula complures Henci seruata per annos
Excelsos animos, pectora firma probant;
Quæ nec amor potuit malesuadi flectere nummi,
Nec terrere alti dicta superba patris.
Funera regifico tandem celebrata paratu,
Magnanimûm ostentant splendida corda virûm.
Acre sed ingenium, solers, ac gentis acumen
Felsineæ hæc, lector, scripta diserta notant.
Verba legas, numeris quam sunt adstricta venustis?
Res tractes, quanta cum grauitate micant?
Alma colit Musas, colit arma Bononia, laudem
Ipsa suam hic Pallas, Mars habet ipse suam.

EIVSDEM DIALOGVS

PAGNONIVS: BONONIA.

P. *PAlladis vrbs studijs, studijs clarissima belli,*
Mauortisque domus, Pieridumque domus;
Partum quid sumptis memorabile nomen in armis,
Flumen & exculti quid iuuat eloquij,
Hæc si clara tuis indicta silescere chartis,
Perpetuaq; sinas nocte trophæa premi?
B. At non vlterius premet. en lux addita nocti,
Qua rutilat linguas inter, & arma nitor.
Corripuit calamum acer Campanacius, hastis
Ostenditq; meos esse pares calamos.

Flaminii Blasetti.

Cæsaris, & Crispi nihil est, quod scripta volutes,
Vnus tu Cæsar, Crispus & alter ades.

GRA-

	Grauiora errata	Correcta.
pag. 20	IMperatoribus ipsis offerentibus.	IMperatoribus ipsis affe-rentibus.
52	Fortius rebellium.	Fortius in rebellium.
55	Duplex columnarũ ordo suffulciat, vt nedum. &c.	Duplex columnarum ordo suffulciat, longitudine du plo maiore, vt nedũ &c.
63	Integra, uel inegra remaneant, vel trio eorundem.	Integra vel integra rema-neant, vel euerti possint arbitrio eorundem.
65	Caruolinus Castel-lus.	Coruolinus Castellus.

HISTORIAE HVIVS EPITOME.

MVTINENSES, quòd Nonantulam, & San Cæsarium suæ olim ditionis oppida à Bononiensibus occupari conquererentur, ad eaq; repetenda frustra Legatos misissent; Hencij Corsicæ, ac Sardiniæ Regis, Friderici Imperatoris filij eiusdemq; in Italia Legati opem aduersus Bononienses implorant, atq; impetrant, ac bellum compluribus accersitis auxilijs occulte comparant. re tamen à Bononiensibus animaduersa, exercituq; summa celeritate coacto; hostibus ad Scultennam flumen occurrunt, atq; Hencium, qui paulò post cum Germanorum cohortibus flumen transierat, repellunt, ac fugant. Eo deinde ad Nonantulam expugnandam profecto, Bononienses flumen traijciunt, ac Mutinam versus ire instituunt. Quibus ipse ad Sancti Ambrosij pontem cum omnibus copijs obuiam factus, prælium cum ijs committit. ita diu, acriterq; cũ vtrinq; esset pugnatum, Mutinensium tandem exercitus profligatur. ipse Hencius Rex vna cum alijs compluribus capitur, ac Bononiam veluti in triumphum ducitur. Verum Bononiensibus, vt dimitteretur, auro, & minis nequicquam tentatis, vbi secundum, ac vigesimum annum Rex in regia fuisset custodia, vita functus, regali funeris põpa elatus, ac tumulatus est.

BELLVM MVTINENSE HENCIO REGE DVCE *CVM BONONIENSIBVS Gestum.*

BELLVM scribere aggredior, quod Mutinenses, Hencio Rege duce, cum Bononiensibus gessere. maximum enim extitit, in primisque memorabile, tum propter summam ipsius ducis præstantiam, ac magnos vtriusque ciuitatis conatus, tum ob incredibilem euentus felicitatem. maximos quidem rerum motus, ac mutationes attulisse partam inde Bononiensibus victoriam, summos etiam Pontifices diutius iactatos, se in pristinam dignitatē vindicandi, atque Ecclesiam tum maxime amplificandi fecisse initium inter omnes constat. Nam & sub Innocentio tertio, sanctitatem maxime illustratam, & sub Innocentio eius nominis quarto,

qui per idem tempus summum gessit Pontificatum, vetera Ecclesiæ ornamenta fuisse restituta, complures litteris tradidere. Neque vero id ipse mihi tribuere ausim, vt rem tantam pro ipsius dignitate scribere me posse confidam. & suscepti muneris difficultatem, & mearum imbecillitatem virium probe noui. Sed tamen illos imitari musicos pulchrum duxi, qui cum se se non optime canere sciant, optima tamen sibi canenda, ac præclara aliorum inuenta, quibus auditorum animi capiantur, deligere consueuerũt: vt quod ipsi sua nequeunt virtute, id aliena consequantur. Equidem scripta nostra nihil ad historiam hanc ornamenti; nostris autem scriptis multum eam lucis afferre posse non ignoro. Quamuis etenim Bononienses memoranda in primis edidisse facinora, & bello, & pace, annalium monumenta testentur: hoc tamen vnum si quis cum eorum præstātissimis conferendum putet, recte quidem ille, ac sapienter existimet. Conquerebantur Mutinenses armis Bononiensium infestis in dies magis vexari; agris, & oppidis iniuste spoliari, atq; antiqua belli gloria prorsus amissa, inimicis prædæ futuros se tandem verebantur: magno insuper dolore angebantur, Fridericum Imperatorem quem vnum præcipue coluissent, in quo

 omnium

omnium ſuarum fortunarum ſpem potiſſimum collocaſſent, ad oppidum Victoriam re male geſta, theſauro, exercitu, ac dignitate exutum, quaſi fuga arrepta vagum, & exulem procul errare, nullum idcirco perſugium, nullam ſibi ſpem reliquam videri, dies noctesque cruciabantur. Vulgo quoque ſæpius audiri, quin potius inanes queſtus, ſi viri eſſent, abijcerent, mulieribus relinquerent? ac dum animi ſimul, & vires ſupereſſe viderentur, hoſtes repente inuaderent, maleficia vindicarent? deſidia iam antea parta male dilabi, nihil non audacia comparari; ſuo ſatis periculo didiciſſe: quod ſi extremum omnino caſum ſubire cogantur, præſtare quidem in acie fortiter cecidiſſe, quam hoſtium ſuperbiam, auaritiamque diutius perferre. poſtremo, præclarum priſcæ virtutis edendum exemplum, poſteris que relinquendum; ne Mutinenſes maiorum potius virtuti, quam Mutinenſibus fortuna defuiſſe videretur. Huiuſmodi voces iuuentutem ſæpe in circulis, ac foro iactantem, maturæ ætatis viri ſæpius corripere; vt meliora loquerentur admonere: nihil temporibus illis à patriæ ſalutæ tam auerſum, nihil inimicis tam opportunum, quam, Cæſaris viribus, atq; opibus fractis, atque attritis; principē Romaniolæ ciuitatem, atque adeo ſtudioſiſſimos

Pontificij nominis Bononienses vi irritare, ac ferro lacessere; qui neque victores, neque victi quiescere, sed bella ex bellis serere consueuissent; securitati primo, deinde vltioni esse consulendũ. quod si aliquid prorsus experiri tum esset statutum, Boniẽsium lenes, ac dulces animos illecebris mulcendos potius, quam audaciam irritandam; multa nempe à viris, gloriæ præsertim cupidis, precibus nonnunquam, ac blanditiis exprimi, quæ armis comparari nequaquam possent. Re itaque ad consilium delata, tam & si variæ dicerentur sententiæ, ea tamen obtinuit, vt ad Bononienses ante omnia legati mitterentur: extremis malis extrema remedia esse reseruanda: Ij Bononiam profecti, atque in consilium admissi, ita cum Bononiensibus egerunt: Se finitimę ciuitatis consilio, atque armis florentissimæ amicitiam, beneuolentiamq; expetere, quando Mutinensis populus nihil vehementius cuperet, quam vt perpetuam gratiam cum Bononiensibus iungeret, ac firmaret: id quãto vtrique ciuitati præsidio, atque ornamento esset futurum, cunctis patere: hoc tantum modo petere, atque obsecrare, vt propensam populi Mutinensis voluntatem, viribus, & dignitate nequaquam contemnendi, insigni profecto, at non magni apud Bononienses precij beneficio sibi deuin

ce-

cerent, oppida scilicet San Cæsarium, & Nonantulam Mutinensibus restituerent, vel saltem liberaliter condonarent. tantorum in se meritorum magnitudine immortalem apud cunctos Italię populos auctoritatem, & gloriam consecuturos. Ad ea Bononienses pauca respondere: Mutinensium amicitiam se magni semper fecisse, ac sæpius vltro expetisse, tum vero sibi præter opinionem oblatam libentissime amplecti. Verum tamen eam neque dedecori, neque oneri esse sibi debere. Nonantulam olim sponte deditam, iusto titulo, San Cæsarium ob damna à Mutinensibus illata, iure belli possidere. si tamen præteritorum Mutinenses syncere obliuisci, quam recordari mallent, daturos operam, vt ipsi intelligerent, se vt neque inimicorum armis, ita neque amicorum beneficiis facile superari. Eo responso Mutinæ vulgato, vsque adeo omnes ira exarsere, vt parum abfuerit, quin singuli arma repente caperent, atq; in Bononiensem agrum excursionem facerent. Cæterum tumultu sedato, in consilio agitari cæptum est de bello Bononiensibus inferendo: qua in re multæ proponebantur difficultates; Bononiensium potentia, societates, clientelæ, magna belli peritia, maior pertinacia; contra sibi perexiguas esse vires, amicorum, & sociorum enerues,

ac

ac debiles, præter animos, & alacritatem (tam & si fortuna hęc sæpe iuuarentur) nihil superesse. Si tamen Hencium regem, tum haud procul magnis cum copijs agentem, ad se allicere, atque vna sibi adiungere potuissent, in magnam rei bene gerendæ spem haud temere adducebantur: Ad Hencium igitur legati omnium sententijs decreti, & quam occultissime fieri potuit, confestim missi. omnem vero belli cogitationem palam abiecisse, atque ocio se totos tradidisse simulant. Habebat id temporis castra rex Hencius in Regiensium finibus; quod nonnullorum populorum audaciam reprimere, ac Simonis præsertim Manfredi, Cæsarianorum hostis acerrimi, facinora vlcisci maturaret. Namque ingēti æstuabat desiderio magni spiritus adolescens, illata Friderico damna farciendi, atq; ignominiam delendi; in id vnum maxime incumbere, id animo secum perpetuo versare, ac reputare. Fuit Hencio Regi pater Fridericus Imperator, vir bello strenuus, pace infidus, ingenij ferocia, & corporis robore, auo Friderico simillimus, qui ab aheneo colore barbæ, Ahenobarbus est appellatus; ingentibus tum flagitijs, tum virtutibus maxime insignis: Nam præterquam quod vniuersos Italię populos diu, ac multum vexauit, diripuit, ad internecio-

nem

nemque fere redegit; omnia etiam diuina, & humana iura violauit, summos vero Pontifices implacabili odio, acrique bello persecutus, Roma, atq; Italia eiecit; malorum quidem omnium causam, ac semina ingerente (quemadmodum nonnulli scriptores tradidere) Icilino ipso, tum Patauij, ac Veronæ tyranno, longe post natos homines improbissimo, sceleris atrocitate, atque omni diritate omnino detestabili; quo viuo, perditissimo cuique nihil non licuit, bonis vita mors potior fuit. Verum præter immanem, ac ferum Friderici animum, effusæ ipsius in omni intemperantia libidines valde reprehenduntur; quippe qui, tam & si nunquam cælebs, scortorum tamen amator, ac matronarum insidiator semper exstiterit, ex ijsque filios, ipsumque Hencium sustulerit. hic autem Henricus primo appellatus traditur; atque eundem aliqui Henricum; complures tamen Hencium scriptores nominant. illud etiam plerique addunt, Henricũ Germanico more Hencium appellatum: cuius tamen appellationis causam, quam ex monumentis colligere liceat, nullam attulerunt; quæ quidem eo magis fuerat explicanda, quo magis omnibus mirum esse videatur, Germaniam multos omni tempore Henricos edidisse, Hencium vero ante hunc, vel postea

nul-

nullum, de quo à ſcriptoribus mentio facta ſit ; habuiſſe. Id igitur ex eo factum exiſtimauerim, quod Fridericus Imperator, duobus eiuſdem nominis ſuſceptis filijs (nouum hoc quoque, & inauditum, de quo tamen nemo dubitat) altero ex Maria Regis Aragonum filia, atque ipſius vxore; altero autem, de quo nunc ſermo eſt, ex nobili quadam ; ne ita confuſum inter filios, & commune Henrici nomen perſonas item confunderet, ac permiſceret, alterum eorum Hencium Germanica lingua dici voluerit, atque eo pacto vtrunque diſtingui. Hunc vero in primis, & charum habuit, & regem Corſicæ, ac Sardiniæ conſtituit, atque e Lombardia profectus, mirifica adoleſcentis virtute confiſus, eum ſummo cum Imperio legatum, ad res Lombardiæ, ac ſuam præſertim factionem tuendam, ac ſuſcitandam reliquerat. Ad eum igitur cum Mutinenſium legati veniſſent, poteſtate dicendi facta, qui ætate, & auctoritate ceteris præſtaret, in hanc ſentētiam eſt locutus.

Si apud eum Regem, Mutinenſium legati oratum veniant, cui, Italicarum forte rerum ignaro, nihil de populorum ingenijs, & moribus, nihil de ſtudijs, & cupiditatibus adhuc eſſet exploratum; magna profecto, neque tamen à vero abhor-

rentia, de mirifico Mutinensium erga imperatoriam, atque adeo tuam maiestatem studio, maiora de fide, & obseruantia, maxima de officijs, atq; obsequio, essent cōmemoranda; quando Mutinēsi populo iam diu constitutum fuit, idque sæpius re comprobauit, pro vtriusque vestrum & dignitate, & amplitudine, vniuersas opes, & uires, ac vitam denique ipsam profundere, &, si vsus venerit, tum eos secum agi præclare, existimare. Sed quoniam orationem apud te nostram, Hēci Rex inuictissime, instituimus, quem multis iam antea annis in Italia summo cū imperio versatum non Mutinenses modo, verumetiam quamplurimi Italiæ populi, & suum quasi ciuem, & Regem agnoscere videntur; qui tot Italorum concilijs, ac bellis non solum interfueris, sed præfueris; qui propter acumen occultissima perspicias; ea idcirco in medium afferre, nullum nunc est operæ precium; cum Mutinenses præsertim præclara potius facere, quam loqui, a maioribus didicerint. Hoc tantum (quoniam ita tempus, ac necessitas postulat) silentio minime prætereūdum, nos pro insigni hac nostra in te, ac Fridericum patrem voluntate, atque obseruantia, tantis quotidie malis a Bononiensibus affici, tot incommodis conflictari; vt quæcunque ab insolentissimis hostibus

inferri soleant calamitates, eas perpetuo omnes subire cogamur;quæ tametsi dictu grauissima, re quidem atrocissima sunt; ea tamen omnia æquo nobis animo perferēda existimaremus, si nostris opibus,& sanguine tandem exhausto, Bononiensium aliquando cupiditates expletas putaremus, clades nostras amicorum, ac tua quidem felicitate pensaremus. At quis non intelligit Bononienses supra quam nos sumus petere? Quis nō videt cupidissimos homines, finitimis domitis gentibus,ac Romaniola iam fere subacta, id maxime moliri,vt per Mutinensium ruinas, ad totius Lōbardiæ imperium, certam sibi viam patefaciant? atque vt Cæsareum nomen vbique gentium aboleant?Dies potius,quam in hanc sententiam verba nobis,atque exempla deficerent. pauca tamē ex innumerabilibus, nouissima ex recentioribus attingamus. Decreuerat pater tuus summus Imperator Fridericus, inimicorum iniurias bello persequi,perfidiam vlcisci: Parmam ideo vna tecum obsidere instituit, urbem Victoriam omniū pulcherrimam extruere, aduersus hostes egregie munire. tum Mutinenses,eductis repente copijs, ex suo vetere instituto vobis pręsto adsunt; ac tuis se castris,quemadmodum ipse iusseras, coniungunt. Cum subito ecce ijdem Bononienses,

quòd

quòd se id impune laturos animaduerterent, in desertos agros irruunt, cuncta populantur, Badianum oppidum inuadunt, ac, nos vt ab alienis oppugnandis ad nostra tuenda traducant, omnes neruos contendunt. accurrimus (sic tibi placitũ fuit) hostium impetum retardamus. Verum illi non sua quidem virtute, sed multitudine suorum confisi, eo insolentiæ processerunt, vt Badianum ipsum, exercitu nostro, atque acerrimo Duce Icilino aspectante, expugnauerint, euerterint; Montẽ longum, Sabinianum, aliaque oppida eodem cursu ceperint: inde veluti furijs agitati, ad Brixillum aduolant, pontem in Pado ad Cęsarianorum commodum maximo extructum labore occupãt neque ijs cõtenti, Colurnum progressi, magnam commeatus vim Parmam fame enectam introducunt: Parmensium fractos, ac titubantes animos erigunt, atque ita confirmant; vt qui męnibus Vrbis circumclusi paulo ante vix se se satis tutos esse confiderent, mox in nos irrumpere, castra oppugnare, ac Victoriam vincere ipsam non dubitarint: Victoriam nempe, clarissimum totius terrarum orbis, & tuum, & Cęsaris monumẽtum, Bononiensibus ipsis impellentibus, atque auxiliãtibus, expugnare, pręciosam supellectilem rapere, thesaurum exportare, coronam deniq; auferre

regiam ausi sunt. At caue putes, Henci Rex fortissime, quicquam propterea Bononiensium virtuti esse amplius deferendum. nostro hęc potius infortunio, ac felici inimicorum temeritate euenerunt. Cum ijsdem Bononiensibus nos ipsi toties congressi, dum alias bellum inferremus, alias illatum propulsaremus, victores sæpius, quam victi, e prælio discessimus. Quid? nos ipsi Mutinenses; tum præsertim, cum plus in bello virtus, quam fortuna posset; eosdem Bononienses crebro fugatos, castris exuimus, Carrocium insuper ipsum, præcipuum victoriæ decus, abstulimus. Quid igitur futurum existimas, si cum tot fœderatarum ciuitatum populis, si cum delecta militum Germanorum manu, te ipso duce, nobis haud prælium detrectātibus, vno tempore, vni Bononiensi populo sit decertandum? Aduersus hos igitur tui, ac Cæsarei nominis infestissimos hostes, tanquam ad exploratam victoriam, auxilium tuum, ac fidem imploramus, vt communes vlciscaris iniurias, ac iustum de sontibus supplicium sumas, obtestamur. Non est diutius paruulis hisce prælijs, obscurisque in locis tempus terendum; sed quo præclara ista virtus tua te maxime vocat, eo contendendum. non exigui oppidi sterilem labo-

rem, sed urbis opulentissimæ opes, & dominatum, belli præmia proponimus, aditumque in primis opportunum ad Imperium propagandum indicamus. Nam vrbs Bononia, via Aemilia prope Apenninum sita, trium præsertim regionum, Hetruriæ, Romaniolæ, ac Lombardiæ fines concludit, imperium ostendit, ea expugnata, cetera ex sententia facillime successura pollicemur; vt non solum acceptæ nuper cladis memoriam, hoc edito facinore, obruas, verum etiam eximiæ virtutis tuæ monumentum statuas sempiternum. Ad ea Hencius, cui Fridericus pater e Lombardia decedens, Mutinensium præcipue commemorata in se fide, salutem commendauerat, benigne respondit: Mutinensium beneuolentiam sibi iam antea perspectam, incolumitatem curæ in primis, & cordi esse. ipsis se breui affuturum, cõmunes iniurias acerrime vindicaturum. Gratijs Hencio actis, addunt legati, quę Hencius polliceretur, maxima quidem esse, ac maximo sibi adiumento futura: Verum se non tam lætari, quod ea, quæ ab eo petijssent, impetrassent, quam, ne vulgarentur, contendere ac laborare prouidendum in primis, & prçcauẽdũ, vt Bononiẽses incautos adoriantur, ac ne ipsi, re uulgata, a Bononiẽsibus opprimátur; rẽ taci-

tur-

turnitate supprimendam, celeritate conficiendā. Hencius itaque nuncios ad socias ciuitates confestim mittit, certum cuique militum numerum imperat, ac diem, qua omnes conuenire debeāt, præfinit; omnem belli rationem summa diligentia, atque occulto administrandam instituit. Ijs peractis, eadem, qua vsi fuerant, celeritate legati domum reuertuntur, & consilio confestim conuocato, breui Hencium magnis cum copijs affuturum renunciant, omniumque animos ad spem eius aduentus erigunt. Ita ex consilij sententia bellum aduersus Bononienses decretum. Potiebantur ea tempestate Mutinenses non modo, ac Bononienses libertate, verum etiam omnes fere Italiæ populi. nam Magistratus ipsi creare, leges condere, iurisdictionem exercere, consuetudines, ac vectigalia retinere, atque imponere, societates denique pro libito inire poterāt; neque Imperatoribus præter Foderum, Paratam (vt aiebant) ac Mansionaticum, quicquam amplius debebant. Erant autem tria hæc, certæ pecuniarum summæ, quæ tributi nomine venienti in Italiam Cæsari, aut commeatus, aut viarum reficiendarum, aut eiusdem statiuarum causa persoluebantur. Ita a Carolo magno institutum ferunt. Verumtamen Bononiensibus, vt Foderi, ac Para-

tæ nomine centum tantum denarios penderent concessum; mansionaticum ne soluerent, condonatum; iura insuper, ac philosophiam publicè interpretandi, & docendi antiquitus largitum; ad hæc ius monetæ cudendæ; quod singulare fuit; indultum. Ceterum in omnibus liberis ciuitatibus initio haud dissimilis erat reipublicæ administratio. qui enim prudentia, virtute, ac diuitijs ceteris præstarent, rempublicam gerebant. horũ vero tria fuere consilia cõstituta, vnum speciale, alterum generale, tertiũ credentię nuncupabant; summus autem magistratus Consules ijdem, & ciues erant. procedente tamen tempore a Consulibus, ob ciuiles discordias, ad peregrinum Prętorem ille ipse est delatus. Sed plebs neque vllo adhibebatur consilio; quòd ferendi suffragia ius nullum haberet; neque ad concionem, nisi leuioribus de causis, a magistratibus vocabatur. Factũ tamen est, multis post annis, vt qui nihil legibus, vi omnia possent, dominatum occuparent, ac populum (vt ipsi appellabant) instituerent: huic pręfectum, qui vulgo Capitaneus populi dicebatur, præesse voluerunt; Antianos prętereа, tum numero vigintiquatuor, Consules argentariorum, & mercatorum, ac magistros artium crearunt. sua quoque & ipsi consilia habuerunt. quæ omnia diligen-

ligen-

ligentiſsime Carolus Sigonius Mutinenſis in ſua hiſtoria eſt perſecutus. Atqui popularem reipublicæ adminiſtrationē, quæ haud ita multo poſt Hencianum bellum tum Bononiæ, tum in ſingulis penè Italiæ ciuitatibus haberi cępta eſt, amplam quidem tyrãnis inducendis viam aperuiſſe conſtat. ſi quidē populus, qui ex veritate pauca, ex opinione vero quamplurima pendit; dũ rectorem, quo maxime indiget, quęrit, dominũ potius inuenit. Eo modo libertatem amiſiſſe Mediolanenſes, Fauentinos, ac Veronenſes, vbi Reſpub. ex Turrianis, Manfredis, Scaligeriſque pependit, memoriæ traditum eſt. ita dominatum Piſis Gambacurtæ, Carrarij Pataui j, Malateſtæ Arimini, ſexcenti præterea alij alibi occuparunt. Sed iam vnde aberrauit oratio reuocetur. Bononienſes interea Mutinenſium legatione permoti; quamuis imminentis belli haud dubiũ ſibi allatum indicium exiſtimarent, certos tamen homines, ad rem quaſi notã explorandam, ante omnia mittere, ac ſibi ex Mutinenſium conſilijs capere conſilium ſtatuunt. Paucorum dierum interuallo defertur, Mutinenſium legatos ad Hencium miſſos, illum vero copias diligenter cogere, & comparare. tum nemini dubium fuit, quin eſſet bellũ cum Mutinenſibus, rege Hencio Du-

ce gerendum. itaque visum est & impigre ipsum capessere, & præstantem virtute, atque auctoritate Ducem, quem hostium Duci opponerent, deligere, socios ad arma sollicitare, auxilia vndequaque arcessere, atque contrahere. Erat per idem tempus Ferrariæ princeps Azo Atestinus, vir tum summa prudentia, tum rei militaris peritia maxime insignis, Bononiensibus & amicitia, & sensibus in Republica Christiana protegenda coniunctissimus. huic vni communem saluté recte committi posse, atque in eo victoriæ summã constare censent, si tantum Ducem tanto bello præficerent. Ad hunc igitur legatos extemplo mittunt, magnum sibi ab Hencio, ac Mutinẽsibus bellum instare, Azonemque ipsum summo cum imperio Ducem creasse significant; amicis ope, & consilio ne desit, obsecrant. Verum Azo quod incommoda valetudine teneretur, se excusasse, atque imperatoris nomen sibi à Bononiensibus oblatum recusasse traditur. nihilominus auxilia se ipsis misurum respondisse. Non me fugit, nonnullos tum fuisse suspicatos, Azonem quamuis magni animi virum, illius tamen magnitudine belli commotum, valetudinem simulasse, & ne potentissimi hostis animum irritaret, Bononiensium spem idcirco fefellisse. hæc, an de eo viro iu

re,an iniuria afferantur,quem bonum publicum priuatis commodis potius habuisse compertum est,quique Bononiensibus auxilia pollicitus fuerit,& miserit,haud difficillimum(ni fallor)est iudicium. Responso Azonis cognito Bononienses nihilo segnius arma parare, quæcunque ad bellum gerendum opportuna præparare decernunt,atque vni Philippo Vgoni iterum Prætori summam imperij tradunt. quod ideo factum existimo,ne inter plures belli Duces æmulatio,vt sæpe contingit,inter pares, atque ex eo belli impedimentum oriretur. vnius vero imperium ciuis,Reipublicæ inuisum,atque suspectū. tum vero omnes,tam virilis, quam muliebris sexus,conferendæ in publicos vsus pecuniæ cupidi,arma,equos, aurumque Prætori detulerunt; atque inde militibus,quæ opus essent,large comparata. Censebatur ea tempestate Bononia auctoritate,& potentia inter principes Italiæ ciuitates; nam præter quam quod, Nonantulam, SanCæsarium,Vineolam, aliaque oppida in Mutinensium finibus hodie sita obtinebat; Duciam quoque,& Flagnanum,Ceruiam,& Imolam,Fauentiam,Bagnacauallum,Forum Pōpilij, & Forum Liuij in Romaniola possidebat. Hæc autem Pontificiæ olim ditionis oppida cum progre-

diente,

diente tempore factum esset, vt vel ipsa a summis pontificibus vltro defecissent, vel ab Imperatoribus vi fuissent occupata, Bononienses non tam, vt suum propagarēt Imperium, quam vt Ecclesiæ ademptum recuperarent, eamque in pristinū statum reponerent, armis subegerant. magnā ij præterea ex potentioribus Italiæ ciuitatibus partem amicitia, beneficijs, ac fœdere obstrictas tenebant; qui denique populi summi Pontificis rebus fauerent, ijdem Bononiensibus fauebant. Nam vnus veluti morbus tunc inuaserat omnes Italiæ vrbes, manabatque in dies latius; vt alij Gibellini, alij Guelphi dicerenrur; ij summis Pontificibus, illi Imperatoribus studebant. Horum initia malorum, quorum finem videre tēporibus quoque nostris exoptare potius liceat, quam sperare, altius repetenda censeo; si forte iterum, ac sæpius perspecta insigni turpitudinis, ac dementiæ nota, quam detestantur omnes, perpauci abolere nituntur; sapienter non minus, quam religiose ex mentibus euellendam, atque obliuione sempiterna conterendam tandem aliquando constituamus. Postquam Romanorum Imperij sede Bizantium translata, Cæsarum absentia, vel socordia, atque adeo temporum iniquitate acciderat, vt domina gentiū Italia, cunctis Barbarorū in gē-

tibus ludibrio esset; neque summi Pontifices; qui bus præter sanctum, ac bonis verendum nomen, nihil quicquam superessett tantarum molem cala mitatum sustinere, ab Italorumque ceruicibus depellere potuissent; deletis ad extremū Gothis, & Hunnis, & Vandalis profligatis, Longobardis vero vel extinctis, vel quasi ciuitate donatis, tanta communis salutis spes ostendi videbatur, vt in an tiquum posse restitui statum quandoque putare-tur; Cum ea ipsa Italia, quasi in morbum, ac men-tis ęgrotationem delapsa, insanire subito, & fure-re, atque in semetipsam sæuire cæpit, neque pro-pria dilacerari membra prius horruit, quam sese funditus perdidisse cognouit, causam huiusmodi malorū, Imperatoribus ipsis offerentibus; qui po-testatem, atque imperium a summis Pontificibus sibi delatum, ad Ecclesiæ dignitatem maxime tuē dam, atque amplificandam, in eorundem Pontifi cum perniciem contra ius, fasque vertentes, om-niaque diuina, & humana iura polluentes, ac per-uertentes, Italiam multos annos vexauerant, atq; vt in duas distraheretur partes, effecerant; altera Pontificalem tueri dignitatem, atque augere, alte ra infringere, ac delere pręsertim elaborante.

Hinc memorata illa, perpetuoque damnata Guel phorum, ac Gibellinorum nomina; quæ in Hetru

ria primo(vt circunfertur)audita; deinde ſerpente lógius calamitate,vniuerſas vrbes Italiæ,& domos,& familias denique ipſas aggreſſa,eadem labe,ac pernicie aſperſerunt,ac non tantum afflixerunt,verumetiam ne quando recreatæ ſe erigere poſſent,funditus ſuſtulerunt.Neque enim mortalium genus,vlla quãuis importuniſſima fame enectum,vel tęterrima peſte confectũ, alioue luctuoſiſſimo vexatum bello, tam miſera, ac miſeranda pertulit,quam ea,quæ vrgentibus huiuſmodi factionibus,omnium plena ærumnarum,cladiũ, & calamitatum,Germania primo tantorũ(vt rumor eſt)parens monſtrorũ, mox altrix Italia multis iã ſeculis perpeſſa eſt;vt non iniuria affirmãdum ſit, ſolos Italos;(pace ipſorum dictum ſit)plura Italis mala per ſummam dementiam,quã ceteras quaſcunque nationes,per ſcelus,ac latrocinium, ſibi ipſis attuliſſe;peioraque in dies allaturos, ni mentis aliquando compotes, maiorum æmulari virtutę, quam vitia, ſtultitiamque imitari,Diuis,hominibuſque approbantibus malint. Hoc igitur modo diuiſis Italorum ſtudijs, præter magnã Hetruriæ partem, Cremonenſes, Papienſes, Veronenſes, ac Mutinenſes ab Imperatore Friderico ſtabant: Icilinus præterea, deuictæque ab eo ciuitates cum eodem ſentiebant. At ſummi Pontificis

tificis

tificis partium erant Mediolanenſes, Brixiani, Parmenſes, Ferrarienſes, ipſi que in primis Bononiẽſes, Romaniola inſuper, ac Marchia ferè vniuerſa: Ad hæc Eccleſiæ ſtudebant potentiſſimi Italorum Veneti, ac Genuenſes; qui tamen Henciani potius belli ſpectatores, quam Bononienſiũ adiutores eſſe voluerunt; ceteris autem ex partibus antea memoratis, equeſtres, pedeſtreſque copiæ Hẽcio, ac Bononiẽſibus miſſæ: quot vero ab vnaquaque ciuitate fuerint ſigillatim contributæ; quod ſcriptores recenſuiſſe non inuenerim, tacitũ præteribo. Ab Azone tamen Ateſtino tria Equitum millia, duo peditum Bononienſibus miſſa non ambigitur, atque Henciuni Regem, ac Mutinenſes, quindecim Italorum, ſeptem Germanorum millia; Bononienſes autem; quod oppida, ac propugnacula Mutinenſibus obiecta communiſſent, ac recenti præſidio confirmaſſent; viginti tantũ millia in armis habuiſſe memoriæ proditum.
Cum itaque ſumma Bononienſium, atque amicorum diligentia factum eſſet, vt citius ipſorum copię, quam Hencij, ac Mutinenſium vna conueniſſent, ad Rhenũmque via Aemylia caſtra poſuiſſent; Philippo Vgone prætore, ac Duce, Octauianoque Vbaldino Cardinali, Bononienſium Epiſcopo, atque eodem ſummi Pontificis legato, Bononien-

noniẽſes conſilium conuocant, rationemque belli gerendi communicant. Re in diſceptationem vocata, alij in Mutinenſium fines mature contendere, atque eo bellum transferre, ad laudem illuſtrius eſſe putant; alij furentis impetum hoſtis domi perferre, atque eludere, præſtabilius exiſtimãt; cum ij maxime aſſererent, ſibi neque mirum videri, ſuam quaſi a Bononienſium virtute alienã, improbari ſententiam, quod nihil item, ac pax a belli ratione diſiunctum eſſe videretur, nihilque tamen magis, ſi res diligentius inſpiceretur, quã pacis artes bella conficere; idque magnĩ ſemper fructus, immenſæ gloriæ habitum eſſe. Quis enim ad hoſtium cædes optimo properandum Imperatori potius putaret, quam ad ſuorum ſalutem tuendam, neruis omnibus contendendum? pręclariſſimã omnium eam eſſe victoriam, quæ ſine ſanguine parta eſſet, ingenij, non autẽ corporis viribus, recte conſtitui; proprias namque tueri iures, atq; augere, inimicorum imminuere, ac debilitare, nõ ſolum optimi eſſe conſilij, verum etiam principes exploratæ victoriæ partes. quæ omnia Bononienſes, facillime conſequi poſſent, ſi ciuitas ipſos, ipſi vero ciuitatẽ, maxime cuſtodirent, ac militibus mænium propugnacula, męnibus virtutem militũ cumularent, armis atque armatis, vrbis muros

oppo-

opponerent; ita hostium ferociam comprimerent, frangerent; satis uincere Bononienses, si prouisum esset, ne uincerentur. Speciosiora laudare, tutiora se qui, sapientem uirum, ac Reipublicæ studiosum oportere. quæ tam etsi omnibus satis essent perspicua, nouissimo tamen, ac præclarissimo Parmensium exemplo, multo etiã fieri clariora; qui cautioribus usi consilijs, atque urbis mænibus tantummodo sæpti, ceteris rebus fere omnibus destituti, fortissimum Imperatorem, atque adeo sexaginta hominum millia, superassent, deleuissent. Cuius quoque rei quamuis nullum afferri posset exemplum, neque id ulla belli ratio postulare uideretur, imminẽs tamen à maximo Rege periculũ exposcere quidẽ, ac persuadere. Vrbẽ egregie munitam; subditos erga ipsam optime affectos populos, omnia denique domi opportuna Bononiensibus esse; è contrario difficillima in alienis finibus quæcunque futura. Postremo in primis esse cauendum, ne quã sibi iniuriã inferri à Mutinensibus quererentur, ac forte sine causa timerent, eã ipsi Mutinensibus iniuste inferrent, ac præcipiti festinatione, multorũ animos alienarent. famæ profecto, & fidei dãna longe maiora, quã quæ æstimari possent. Patriæ itaque muros callide hostibus

oppo-

opponendos, atq; inde ruinam ipsis struendam ciuibus q; incolumitatem egregie præstandam videri. Contra alij non ea in bello consilia, quæ periculo vacua censerentur, esse expetenda, sed quæ Reipublicæ dignitatem sustinerent, splendorem augerent. qui enim incolumitati ante omnia consulendum putaret, id q; optimum duceret, is neq; infamiam subire, neq; seruitutem seruire turpe existimaret. Atqui nimiam priuatis in rebus adhibuisse cautionem, nunquā laudabile, in publicis vituperabile, ac perniciosum semper extitisse: nimirum viris fortibus omne seruitutis pretium ingratum esse; præclaris vero conatibus paruas amplificari ciuitates, maximas ignauia labefactari. Quando igitur ab ijs bellum immineret, quos sæpius acie superassent, quis certa timoris indicia ostendere, ac signa patefacere, non sibi, ac patriæ exitiosum, ignominiosum q; iudicaret? An domi manere, & galli more pugnare, magnificum esset, ac gloriosum? An patriæ idcirco mœnia custodire oporteret, vt tuto, ac sine metu agros inde vastari, ædificia incendi, cuncta impune diripi prospectarent? Sic igitur Ciuitatis amplitudinem, sic illustre maiorum nomen Bononienses tueri? viribus, ac viris, non vrbium tectis bella

geri, & confici; pacis verò artes tum demum in bello prodesse, si consilium manibus, manus con silio iuuarentur. neutrum ab altero separare, optimum decere Imperatorem; qui tamet si suos saluos vellet, mori tamen mallet, quam dedecus admittere. exemplis porro adduci ad deliberandum summis de rebus periculosum. Cęterum Parmensibus malis omnibus, quę longa obsidio ne pati necesse fuisset, conflictatis, ac prope confectis, opportuna amicorum auxilia, atq; adeo inimicorum dementiam in tempore subuenisse, victoriam attulisse. quicquid tamen in re hac esset controuersiæ, maximos Romanorum, & Carthaginiensium Duces diremisse, cum alter ex Africa, atq; ex vltimis Hispaniarum terris bellũ aduersus Romanos in Italiam traduxisset; alter nunquam ferocissimum hostem inde auelli, aut bellum confici posse sperasset, ni cor ipsum, ac sedem inimicorum Chartaginem petijsset. At Bononienses, ne iniusti forte viderentur, si priores ipsi Mutinenses aggrederentur, vereri? scrupulum scilicet valde magnum iniectum. Quid? Mutinensium adhuc spiritus ignorarent, quam ad bella inferenda prompti, quam ad tractanda fortes, ac firmi? Vtrum feciales rectius bellum, an Mutinensium legatos, planius,

atq; apertius denunciasse arbitrarentur ? Quare ne committerent, vt quæ acribus initijs cœpta essent; incurioso fine (quod in publicis plerunq; rebus accideret) gererentur; & quam in apparando bello celeritatē adhibuissent, neq; honeste, neq; vtiliter inhiberent, militum ardorem restinguerent; victoriam corrumperent. Bellum itaq; si saperent, patria procul gerendum, ac manum cū Mutinensibus primo quoq; tempore conferendum. Dictis sententijs, atq; ea, quæ magis niteretur ad gloriam, comprobata, Carrocium in primis educendum decernunt; quod non nisi maximis in bellis, & consilij decretó fieri consueuit. Hunc currum ingentem fuisse, à vulgatis curribus abhorrentē, eleganti artificio factum, scriptores memorant; grandioribus quidem rotis, axibus q; firmioribus suffultum; in quo antenna prælato in malo suspensa; vexillum Ciuitatis insigne quasi vela pandebat; in summo crux aurea erat; purpurea veste Carrocium, & boues Carrocium trahentes sternebantur. milites amplius mille, & quingenti, omnium fortissimi ad eius custodiam deligebantur, ij insignes gestabant Alabardas, lorica, atq; ocreis ferreis muniebātur, ipsi autē præerat vir, & vi corporis, & animi virtute cum pri-

mis conſpicuus, qui lorica pariter, & enſe, atq; aureo balteo virtutis ergo donabatur, ac publico inſuper ſtipendio decorabatur, præter illorum temporum conſuetudinem; nulla enim tum erat Italiæ ciuitas (vt Blondus auctor eſt) quæ Italis ſtipendia penderet; ſed ſinguli populi inter ſe centuriati ſuæ munera reipublicæ gratis obibant; haud ſecus auxilia ſocijs gratuito mittebant. At Carrocium, quòd totius exercitus caput cenſebatur, comitabatur ſacerdos, cum rei diuinæ faciendæ gratia, tum ijs ſacra miniſtrandi, quibus opus eſſet. Omnibus itaq; ad profectionem comparatis, ac diligenter præuiſis, Bononienſes in Mutinenſem agrum contendunt, atq; ibi bello certare ſtatuunt. Lombardiam Scultenna flumen à Romaniola, itemq; Bononiẽſes à Mutinenſibus diuidit; difficili vbiq; tranſitu, ripisq; tum præſertim præruptis, quòd vtriq; populi ea ſe munitione tutiores arbitrarentur. Oritur ex Apennino monte, in Septentrionemq; tendens, in Padum influit. Hunc quindecim millium Liguram cæde olim nobilitatum Liuius tradidit. Eo Bononienſes cum veniſſent, ab ijs, quos præmiſerant, exploratoribus fiunt certiores, Henricum Regem expeditione Bononienſium com-

 perta,

perta, ingenti multitudine, ac fiducia, citato agmine aduentare vna cum Mutinensibus, eo consilio, vt confestim ipsos prælio lacesseret, & si forte in tranando flumine occupatos reperiret, impeditos adoriretur. Visum est igitur, ne iniquo loco pugnam inire cogerentur, ad Scultennæ ripam cis flumen considere, ibiq; hostium aduentum expectare; &, si ipsi flumen transire cōnarentur, de loco superiore hæsitantes premere. Vbi igitur in eo loco castra fecissent, & eorum latus alterū ripis fluminis munitū foret, ac post Bonomienses quæ essent, ab hostibus tuta redderentur, omnia quoq; vt sine periculo ad eos comportari possent, effectum est. Interim speculatoribus omnes aditus tum sibi, tum hostibus opportunos ad flumen transeundum, scrutari, atq; obseruare imperant. Ceterum Hencius, cum paulo post aduenisset, Bononiensesq; in altera fluminis ripa ad dimicandum paratos conspexisset; castra castris conferre, præliq; supersedere statuit.. Postridie eius diei copiæ ab vtraq; parte pro castris cōstitutæ, neq; loco motæ sunt; ambo hostem, si traiiciendi fluminis initium faceret, expectabant, atq; vt in tempore aggrederentur; in acie stabant. Verum neq; eo die, neq; insequentibus nonnul-

lis, nisi minutis equestribus prælijs, ad aquam pugnatum est. Vbi vero Hencius iisdem artibus, quibus ipse Bononienses peteret, ab ipsis se peti animaduertisset; neq; in locum iniquiorem eos progredi pugnandi causa vidisset, quod palam assequi se posse diffidebat, occulte tentandum ratus, flumen omnino transgredi, ac manu cum Bononiensibus confligere deliberauit.

Delectis itaq; ex Germanorum, ac Mutinensium cohortibus, qui maximam virtutis opinionem haberent, ac secum assumptis; de tertia vigilia; summo silentio castris egreditur, atq; eum locũ montem versus petere contendit, vnde vado transmitti facile posse audierat. reliquum exercitum in armis esse, &, cum ipse hostes à tergo adoriatur, à fronte instare, atq; opprimere imperat. Cum autem in via esset aliquantulum progressus, fremitu equorum, custodijs, quę Bononiensium iussu in fluuij ripis delitescerent, suspicione illata, Hencij consilia detegunt; ad suosq; confestim deferunt. At Bononienses, qui fluminis item trãseundi occasionẽ sibi dari exoptassent, ac frustra sæpius quæsiuissent; id Hencium haud secus tentaturũ suspicati, tertiam idcirco militum partẽ ad repentinos hostium motus prohibendos vigilare, atq; armatam excubare

re iusserant. Quare equitatu præmisso, qui Hencium aduenientem moraretur, expeditos milites extemplo subsequi, ac reliquos armari imperant. Iam Hencius copijs traductis; bonæ spei, atq; animi plenus, ad Bononiensiũ castra maturabat, existimans eos facile opprimi posse; cum repente hostium equitatum adesse, atq; in suos impetum facere nunciatur. Is tametsi ad prælium cõmittendum, alienum esse tempus existimaret, quod maiore sui exercitus parte se nudatum videret, magno tamen animo, Germanorum præsertim virtute confisus, pugnam inire nõ dubitauit. multi primo cõgressu vtrinq; cæduntur, magnus idcirco Hencianis timor iniectus, quod se fere inopinato ab ijs vrgeri perspicerent, quos omnino incautos inuadere cogitassent. mirabundi vnde tot hostes, tam subito exorti, quomodo tam in tempore affuissent, fortiter tamen resistere, atq; acriter pugnare. Germani ex sua cõsuetudine phalange celeriter facta, hostes strenue excipere, ac nimiũ feriendi auidos grauiter vulnerare: Cum Bononiensium pedites de improuiso adsunt, ac magno clamore sublato, in hostes impetum faciunt. Hencius vbi hostiũ numerum augeri, suos vero perterritos vbiq; premi cõspicit, eos hortatur, vt ad

pro-

propiores fluminis ripas se paulatim recipere conentur. quod iussi sunt, facere nituntur, verũ omnia tardius, ac timidius, quam oporteret, exequuntur. Interea Hencius præsenti animo agmen circumire, fortissimũ quenq; ac sibi notũ appellare, vt vna secũ in primam aciem procederent, hostiumq; impetus sustinerent, hortari, atq; obsecrare; satius esse aliena mori virtute, quã proprio metu succumbere; ceteros autẽ regredi, in alterã fluminis ripã, atque ibi consistere clamitat. dum itaq; alij fugientibus similes cedunt, alij segniter subeunt, tota acies turbatur, omnibusq; in locis trepidatur. Tum Bononienses acrius instare, hostesq; magis vrgere cęperũt, pauci repugnantes interfecti, multi e ripis præcipitati, nonnulli dum flumen tranare contendunt, vorticibus aquarũ absorpti perierunt: plures tamen ad vlteriorem fluminis ripã incolumes euaserunt. Hencius postquam in cohortandis militibus, Imperatoris, in pugna, militis officia præstitisset, omnium fere postremus suos trans flumen subsequitur, fugientes remoratur, atq; vt ex loco superiore subsistãt, ac saltem pugnantium speciem prębeant, singulos obtestans, vix tandem assequitur. Bononienses hostibus expulsis, loci iniquitatem,

atq;

atque inimicorum insidias veriti; nondum luce præsertim exorta; finem eorum persequendi fecerunt, ac læti pugnæ euentu sese in castra recepêrunt. Eo die captos Hencianos milites ad quingentos, centum interfectos, complures insuper flumine extinctos, Bononiensium vero nonaginta desideratos, relatum in annalibus reperio. Hencius æger animi, atque ira incensus, quòd neque conceptæ iam spei, neque consilijs successus responderent, grauiter in primis de Germanis questus dicitur; videre quidem multa Germanorum corpora, qui se toties bellicæ uirtutis præstantia tantopere extulissent, Italos depressissent; at Germanorũ animos in ijs non agnoscere. Vtrum hostes, an seipsos temporis momento ignorassent, atque obliti essent? an veterẽ belli gloriam minis inaniter ostentare, potius, quam armis, tueri egregium ducerent? Nunquid ex remotis orbis terrarum partibus in Italiam idcirco venissent, vt ne vultũ quidẽ hostium aspicere auderent, Imperatorem deserendum putarent? id ipsis denunciare, atque edicere, quam Germano nomini turpitudinis notam inussissent, eam omnino delendam constituerent; Imperatorique, ac patriæ, uel decora morte, uel insigni parta victoria, satis sese facturum. Tum clamor inde

exortus, ut ueniam præteritorum daret, suorum animos cum vellet experiretur; omnibus uincere, vel occumbere iam esse constitutum: Tunc plerisque affirmantibus præclarum aliquod facinus edendum, & cunctis idem confirmantibus, Hencium maxime, ac Germanos dolore ad depellendam ignominiam concitante, alij cum omnibus copijs flumen traijciendum, atque extemplo cum hoste confligendum, alij potius trāseundi potestatem Bononiensibus faciendam, atque æquo marte dimicandum censebant; non defuerunt, qui Bononiam ipsam occulto petendā, spoliatamque defensoribus confestim oppugnandā dicerent; idque longe omnium pulcherrimum ducerent; pluraque huiusmodi alia magnifice magis, quam commode iactarent. tandem Nonantulam, flagitantibus maxime Mutinensibus; quamprimum contendere, atque eam oppugnare omnium sententijs decretum est. Aberat id oppidum tria circiter passuum millia, patenti planitie positum. nullis omnino munitionibus, nulloque præsidio firmatum speculatores retulerant, ad rem conficiendā celeritate, ac silentio, potius quam viribus opus esse prædicauerant. Quibus Hencius adductus, se oppido facile potiri, atque inde aliquam dimicandi occasionē nā-

cisci posse sperabat. discedens suis imperat, ne se absente belli fortunam tentent; si hostes flumē transire conentur, id tantum prohibeant. Multa igitur nocte cum delectis militum cohortibus iter aggreditur; ac, ponte ex cymbis ante prouisis celeriter facto, e regione Nonantulæ copias traducit, præsidium ad vtranque fluminis ripam disponit; ipseque ad situm oppidi speculandum proficiscitur; quo postquam peruenit, locū longe aliter, quam acceperat, & mœnibus sęptū, ingentique, & latitudine, & profunditate fossa circundatum videt; Firmum præterea intus esse pręsidium non solum ex captiuis cognoscit, verumetiā ipsemet experitur, dispositis per mænia propugnatoribus in eum tela conijcientibus. Visum propterea mittere, qui ex propinquo oppidanorum animos tentarent, suaderentque vt amicitiā Regis, ac Mutinensium potius, quam vim experiri vellent. quod cum frustra factum esset, Nonantulanis nihil pacati respondentibus; longam oppugnationem; quod nihil præter arma quisque in expeditione tulerat; ac difficillimā ratus, quāuis, & discedere irritum spei, & morari æque puderet; credulitatem tamen nimiam celeri pœnitentia castigare, atque ad suos quamprimum reuerti decreuit, exploratoribus quod palam men-

titi essent, supplicio affectis. At Bononienses simulatque Hencium, quasi Nonantulam oppugnaturũ, flumen rursus transire cognouerunt, ac loci munitione confisi, nihil ea re timendum censuerunt; consiliũ pro re nata capere instituũt; collectisque repente vasis, quo Hencius loco flumen primo traiecerat, ipsi pariter vado traijciũt, & Mutinam versus ire, & prælij quãprimum conferendi occasionem arripere statuunt; Nam paulo ante, quingenti equites, ac pedites trecenti, Hencio missi fuerant a Friderico Imperatore, increbueratque rumor, Conradum Hencij fratrẽ cum valida Germanorum manu aduentare; studiososque Cæsarei nominis copias vbique comparare, quæ si cum Hencij exercitu coniungerentur, rem in maximum adduci discrimen Bononienses intelligebant; atque ideo pugnã sine mora conferendam censuerant. Haud fefellerat nocturnus Bononiensium discessus Hencianos, at quo pergerent, nocte nõdum exacta, cum neque ipsi perspicere possent, neque absente Imperatore, castra relinquere tutum satis esse consilium arbitrarentur, rẽ tamen acute conijciunt, ac statim Hencio significant; omnes interim arma expedire, ac profectionem, cum opus sit, parare iubent. Redeunti igitur Hencio, ac iam ca-

stris

ſtris appropinquanti, eodem tempore, & hoſtes diſceſſiſſe, & ad Mutinam iter direxiſſe nũciatur. Tum ferox adoleſcens, quamuis renoua commotus, plurimum tamen gauiſus dicitur, quaſi iã animo victoriam conciperet, hoſtes, quibus cum ſæpius æquo loco pugnare fruſtra cõcupiſſet, vltro oblatos dictitans, ſe conſtrictos tenere, neque e manibus dimiſſurum. Cum igitur in caſtra ueniſſet, arma milites arripere, ad pugnam animos, & ad victoriam parare, ac ſe confeſtim ſequi imperat, citatoque agmine, ad foſſam, vti appellãt, altam Bononienſibus occurrit. Is locus à flumine paſſus mille, a Mutina duo paſſuum millia diſtat. Namque Bononienſium Dux, quòd ſibi Hencium extemplo occurſurum coniectura prouidiſſet, vbi paſſus mille à flumine abfuit, exercitum conſidere, omnes corpora curare, & cibum capere iuſſit. Eo itaque tanquam ex condicto cũ exercitus vtrinque inſtructi perueniſſent, magno animo prælium inierunt. Germanis, vt in fronte diſponerentur, flagitãtibus conceſſum; iis Hẽcius fortiſſimum quenque attribuit, vt ſuę ſcilicet quiſque virtutis teſtem haberet. Sagittarios in vtroque cornu, turmis equitum adiectis collocauit, alteri Boſium Douariam Cremonenſium, alteri Vidonem Seſſium Regienſium Principem

pem præfecit; in media vero acie, cum sociorum copijs, ac Mutinensium parte ipse constitit; præstantissimos autem cuiusque ciuitatis, ad subsidiũ quocũque opus esset, ferendum, relinquit. At Bononiensium Dux, vbi Henciom ad certamẽ paratum adesse cognouit; Germanis, Bononienses socijs admixtos, ac sagittarios cũ parte equitatus opposuit; dextrum cornu Antonius Lambertacius, sinistrum Ludouicus Hieremia tenuerunt, strenui, ac fortes viri; ipse mediam aciẽ contra Henciũ sibi delegit; præterea ex delectis equitum turmis, atque vna quatuor peditum millibus adiunctis, subsidiariam aciem instituit; ijs quid fieri vellet ostendit; monuitque eius diei victoriã ex ipsorum maxime virtute, atque industria constare; suos vterque Imperator paucis cohortatur: Hẽcius varia oratione, vt cuiusque animis aptior esset, milites alloquitur; Germanos, vt quam male pugnando notam subijssent, ad eam delendam toto pectore incũberent; sua cuique dextera aut iniuriarum vltionem, aut finem pareret; eos mortem effugere, qui contempserint, metuentes consequi; ignauis turpe exitium; fortibus victoriam, aut præclarum obitum proponit; auxiliares quẽ ad finem venissent, in memoriam redigerent; incẽdium illud restinguerent; quod si latius progredi

pate-

paterentur, impetum ad eorũ domos breui esset
facturum. Mutinenses, si patriam, si vxores, ac fi-
lios, si pristinam belli gloriam tueri, quam domi-
nos habere mallent, ne committerent, vt ij, quos
sæpius soli ipsi bello superassent, tũ se Duce, tot-
que fortissimis auxiliantibus copijs, victores di-
scederent, victis seruitutem, ac propinquum exci
dium, victoribus magnum imperium ostẽtat, ma-
ioraque periculis præmia. Atqui Bononien
sium Dux, ex aduerso hostium ordines conspica-
tus, vultu admodum læto, cœpit ipsis quærere, num
vidissent aduenientes Germanos, atque eos esse
meminissent, quos antea ad Parmã, nuper ad Scul
tennam profligassent? num illis coniunctos pari-
ter Mutinenses aspicerent, e quibus tot præclara
victoriæ monumenta reportassent? minorem esse
apud victos animum? vtrum quidquam ab ipsis ti-
mendum? an ab adolescente Imperatore, qui ni-
hil præter genus, & coniunctam temeritati fero-
ciam, in prælio afferret, inimicis potius quã ami-
cis profuturam? se quidem perspicere hostes re-
centi præteritarum cladiũ memoria perterritos,
securitatẽ tantum, & fugam secum animo cogita-
re; Deum optimum maximum, Diuos que omnes
à meliore semper causã stare, & pro Ecclesię, Sum
mi que pontificis dignitate pugnantibus propi-

tios esse, ac fautores, oppugnantibus infestos, atque iratos: breui quidem hostes maximum spretæ religionis documentum cunctis futuros. Irent alacres, in uenientes inuaderent, victores quam primum redituri. Signo itaque pugnæ dato atrox, & cruentum est initum certamen; Germani namque, vt maculam superiore prælio susceptam, virtute delerent, graui vsque adeo impetu concurrerunt, vt veluti furore cæci, atque amentes in vulnera, ac ferrum ruerent, multique vtrinque caderent: haud secus Mutinenses districtis gladijs acriter instare, hostes aggredi, & ferire, ac victoriam conclamare cæperunt. Verum Bononienses aduersus hostium impetus pertinaces, multis acceptis, atque illatis vulneribus, cæde primorum audaciam insequentium aliquantulũ represserunt. nemo tamen adhuc alteri cedebat, sed in vestigio quisque suo insistere, mori potius, quam pedem referre obstinatus. Eodem quoq; tempore ingens equorum, atque equitum edebatur ruina; alij ad pedes hincinde desiliebant, suffossisque equis, atque equitibus deiectis, aduersarios interficere conabantur; alij post fractas, abiectasque hastas, ferreis clauis cominus pugnabant tãto omnium ardore; vt victor quilibet, ac victus videretur; cum Mutinenses præsertim suos vbiq;

manu,& hortatu iuuarent, nullumque pro victoria obtinenda periculum recusarent. Atqui Germanorum corpora,quo magis cõspicua magnitudine, eo magis vulneribus obnoxia; multi idcirco virifortes sagittis confossi periere. Horribilis interea armorum sonitus exaudiebatur,gemitibus morientium mixtus;eorum fulgor puluis, clamor, tubarum strepitus, prospectum oculorũ, atque vsum aurium abstulerat. Enimuero Hencius decora proceritate, & vi corporis insignis,suos non modo oratione, & adhortationibus,sed egregio verę virtutis exemplo accendere,atque excitare,cunctis in locis adesse, quæ opus essent,ꝑportune prouidere.delecti eum milites sequebantur,nobilitate, ac virtutis opinione præstantes: eminebat tamen inter omnes ipse, armorum non modo splendore, & corporis specie, quibus ceteros superabat, verumetiam magnitudine animi,quo vno inuictus fuit. Viderat Antonium Lambertacium Rex acriter pugnantem;Germanos que vehementer vrgentẽ, sæpiusque aggredi frustra conatus, multitudine suorũ, atque hostium impeditus adhuc arcebatur; cum cæsis compluribus,& repulsis viam strage hostiũ sibi aperuit,atque in eum tandem impetum fecit. Antonius tanti hostis aspectu nequaquam terri-

tus,dum Regem hasta petit, equum vulnerat, ac prosternit;tum vero Bononienses,atque Henciani, magno clamore sublato, hi ad Regem tutandum,illi ad feriendum, capiendumue vndequaq; accurrunt; accerrima itaque, ac maxima ibi editur pugna, cum propter salutem Regis, atque in ipsius conspectu complures,sui immemores, nullum periculum recusarent,ac mortem quoque occumbere egregium ducerent, ex aduerso alij vel cæsi, vel capti Regis decus pertinaciter expeterent; ita,vt qui maxime defenderetur, is minime omnium tutus esse videretur. Victa itaque oppugnantium pertinacia,Hencius in alterum equũ est sublatus, ac prælium instauratum, vt magno vtriusque exercitus animo;nec minori conatu res hactenus gereretur,viribus prope paribus,nec dissimili spe, ac metu. propriæ namque causæ Hencianos maxime stimulabant, cum Germani pro antiquo decore, socij pro studio partium, Mutinenses pro augenda dominatione certarent. At Dux Bononiensium, cum inclinante iam die, incertum adhuc prælij euentum perspiceret, subsidiariæ aciei signum dedit. illi celeriter, vti iussi erant,procurrerunt,ac longo satis circuitu confecto, in hostium latus apertum incurrentes, suis animos addiderunt, hostibus ademerunt, ad cõ-

primis visum est, quod scilicet homicidio detestabile sacrilegij scelus adderetur. Colloquium deinde dirimunt; quod amplius consilij, & consultationis indigeat, in diē pósterum differunt. Ea vero, quę proponerentur, ideo absurda minime censebantur, quod hyemale tunc solstitium instaret, breuioresq; ex eo essent anni dies, vt eadem fere hora prandij, lucisq; finem Genuensibus afferat. Nam Genuensium consuetudinis est in vigilijs celebrioribus, atque inter lepidos matronarum cœtus pernoctare, hybernis præsertim temporibus, ludisq;, & fabellis magnum nocturni temporis spacium ducere, mane vero tardius expergisci, & surgere, ac negociationibus maiorem diei partem, priusquam accumbant, impertire. Postridie eius diei coniuratis eodem coactis Saccus iterum breues populi amores docet, quæ ante dixisset repetit, qualem se cum Adurnijs, qualemue cum Fulgosijs gesserit, persequitur, ijs grauiora Flisco minatur: tum vero vnius Principis summam in tuenda patria vigilantiam, solertiamq; effert: maxima ab eo, qui a Repub. nunquam oculos deijceret, pericula instare: si cæteros fallat, sapientem senem nequaquam decepturum, consilia callida prima specie læta, tractu dura, euentu tristia plerunq; esse: quãto ad salutem tutius, ad famam illustrius

tam deformes cogitationes abijcere, ad meliora se conuertere? prudentem se in flammam manũ mittere, attamen Flisco vti ante fecisset, se totũ penitus tradere. Atqui Calcagno, & Verina adhuc hæsitantibus omnem tollit dubitationẽ Fliscus: primum illud in medium profert, penes quem fuerit Genuensium classis, facile penes eũ imperij ius fore, salem præterea, & olium emendum, principes enim ciues gratia, mediocres beneficijs, infimos largitionibus corrumpendos, vniuersos amore, ac timore in fide cõtinendos: tum præter eos milites, quos ipse cogeret, cæteriq; ad eum breui essent missuri, summi se quoq; Pontificis opibus, ac potentia nixum, eundemq; testem de regis Gallorum voluntate, ac sponsorem habere. Postremo amicum certum in re incerta dignosci. Addit & Verina, populum vt magis alliciant, ad inimicorum, atque adeo patritiorum domos diripiendas, delendasq; incitandum. Principem vero idcirco minus esse verendum, quòd Fliscum vehementer amaret, atq; ita natura comparatum esset, vt amantes facillime decipiantur: fortunati quoque homines, in quorum ille numero esset, incautiores efficiantur; magnanimi tandem viri arte vincantur, insidijs capiantur. Fuere qui haud temere suspicati sint, & Centum cellis Pontificis summi triremes,

mes, & quam Galli classem per id temporis Massiliæ haberent, instructam propter futuros Genuæ motus, in anchoris constitisse, ibiq; Flisci mandata expectasse. Nam in eam curam tum maxime Gallos incubuisse constat, vt suam propensam erga Fliscum voluntatem declararent, atque ad ea, quæ animo agitaret, potissimum incitarent. Cum itaque Fliscus animi pendere aliquanto visus esset, ac se omnino deterreri asseueraret, dum mente complectitur domum suam ciuium sanguine cruentam, atque omni turpitudine fœdatam; detestabile nimis scelus sibi omnino videri, eadem esse, sed alio in loco conficiẽda; Verina mollem eum, ac timidum nimis appellans, asserit cupientibus imperare in primis id esse præscriptum, vt regnum occupet nemo, nisi multo cruore profuso, quibus vero in locis, nihil minus atque id curandum, secus Fliscum egregium factum frustra suscepturum. Vbi plura tamen ad negocium conficiendum maxime apposita proponerẽtur, atq; expenderentur, cęteris reiectis, rei bene gerendæ rationem, quam nemo improbaret, ineunt: diem pridie nonas Ianuarij præfiniunt. Interim sola Flisci triremis, vti ipse præceperat, Genuam appellitur. Tunc Saluatoris Christi colebant Genuenses natalem diem, erátq; animi omnium cum hilaritati, tum

religioni mirifice dediti. Per id temporis Fliscus ad trecentos milites, quos ex oppidis sibi subiectis conscribi, & ad se primo quoque tempore mitti iusserat, partim palam armandæ triremis nomine, partim occulte singulatimq; in vrbem introducendos curat, magnum genus armorum comparat, quæcunq; in rem opportuna, diligentissime præparat, multa Sacco, & Calcagno, plurima Verinæ munera exequenda imperat: patritiorum in primis, atque ipsius Iannettini inimicos diligenter cognoscere, colloqui, attentare. Neque vero cum aliquid mandauerat, confectum putabat: nihil erat quod nō ipse obiret, occurreret, vigilaret. Quotidie vero ad fallendum paratior, Principem conuenire, ad eius arbitrium, & nutum totum se fingere, maximamq; erga eum simulare beneuolentiam non destitit. Eius præsertim mirificam in re nauali scientiam magnifacere ostendit, ipsum de triremibus instruendis, de explorandis nauigationibus, de siderum, & cœli varietate, de futurisq; tempestatibus consulit, respondentem attentissime audit. Haud secus Iannettinum obseruare, colereq; ostentat. Cęteri cętera recte, atque ex ordine parant, expediunt, & populariū, & plebis præsertim studium, & gratiam quam sagacissime aucupantur, quorsum autem hæc, nemini

mini

gnare constituunt . Interea Bononiæ ob partam victoriam vniuersi per vniuersa templa sacris peractis, humani generis liberatori gratias egerunt, pauperibus dona, religiosisque locis ero ganda curarunt. Multa insuper publice lætitiæ signa a Bononiensibus edita non modo, sed etiam ab omnibus fæderatis ciuitatibus; è quibus clarissimæ legationes ad congratulandum missæ, benigne, ac liberaliter acceptæ, ac dimissæ sunt. Flagrabat desiderio populus nouarum semper rerum cupidus, Hencij Regis videndi, idque sæpenumero flagitauerat, sæpius etiam quæstus (nam prospera imbecillium maxime animos efferunt) nobilissimæ fructus victoriæ, suo sanguine præsertim quæsitæ, sibi nonnullorum potentia eripi; sic cetera belli, pacisque præmia, non ab optime meritis, sed a potentioribus occupari, eisdem honores, eisdem dignitates deferri, onera tantum, ac vulnera, tenuioribus relinqui. Vtrum in vnius oppiduli præsidio tutior esset magni Regis custodia, ac in Bononiensi ciuitate? Nunquid maior in illis virtus, aut minor in Bononiensi populo fides? nimirum id paucos occulte moliri, vt Rege ferreis catenis exuto, aureis ipsi vinciantur; Verumtamẽ se cetera patricijs æquo animo concedere, hoc tantummodo petere, ac flagitare ne fidelitate, at-

que

que erga patriam caritate alium populum Bononiensi anteferendum censerent; ne ve exoptato diutius spectaculo multitudinem carere sinerēt. Iam consilio de captiuis habito Bononienses Regem ipsum æternis vinculis mandari, ac publico sumptu ali, lege sanxerant. Verum in Castro Franco, loco omnium tutissimo vsque eo asseruari iusserant, dum Bello Mutinensi confecto, Bononiam veluti in triumphum ducerent, ac præclarissimū ciuibus, atque amicissimis ciuitatibus spectaculū ederent. Assiduis tamen populi vocibus excitati, ne suspensam ipsius expectationem diutius tenerent, Prætori significarunt, vt quibuscunq; rebus opus esse intelligeret, ad Mutinæ obsidionem prosequendam comparatis, ipse Bononiā (quod Reipub. commodo facere posset) vna cum Hencio Rege, ceterisque captiuis se conferret, mature rediturus in castra. Die constituta, ac re per finitimas ciuitates vulgata, splendidissimus quisque, vt celeberrimæ victoriæ spectaculo præsens adesset, Bononiam confluebat. Clausis itaque tabernis, reseratisque templorum omnium foribus, quicquid publice magnificum, quicquid priuatim speciosum haberetur, id omne palam collocatur. domus singulæ, vrbis vici, tabulis, floribus, ac sertis complentur; quæcunque communis lætitię signa

dari

dari soleant,ab omnibus eduotur; vt priscorum fere temporum æmulatos felicitatem,atque assecutos existimares. Prætore igitur appropinquante, & pompa instituto ordine procedente, tubicines primo,quasi ad excitandos in prelium animos,classicum canētes, vrbem ingrediuntur. hos leuis armaturæ equites,ac pedites quampluri mi quercu coronati,subsequuntur; exinde Cæsarianarum partium vexilla,nempe Aquila,inuersis hastis solum verrentia trahebantur;auri præterea atque argenti vasa ex Regia supellectile vehebantur;succedebat Bononiensium Carrocium: hunc prætextati boues,purpurea vndique veste cōstratum trahebant, ac nobilissimi iuuenum lorica induti,atque ensibus nudatis circunstabant;ad hęc ingens obscuriorum turba captiuornm subibat, militariumque equorum agmen,quibus armigeri pueri insidentes,cristatas cassides,clarissimaque hostium,vel captiuorum, vel occisorum insignia, varijs distincta coloribus gestabant; sed præ omnibus conspicui erant Germani proceres gloriæ cupiditate,virtutis que ostentandæ gratia,regem Hencium secuti; ac Bosius Douaria, demumque Rex ipse Hencius mula aduectus. Is,proceritate corporis,atque oris maiestate cum priscorum tēporum heroibus haud iniuria comparandus, om

nium oculos in se côuerterat. Plerique mortales adolescentis præstantissimi, magni regis, maximi Imperatoris filij, nondum vigesimum quintum annum agentis, casum reputantes, exactam que vitæ condicionem cum præsenti conferentes, cum ipse tantis modo copijs sæptus, vix precariam animam inter hostes traheret, commiseratione oborta lachrymas effundebant; eratque eo prætereunte mixtum dolore, & gaudio spectaculum. Postremo Prætor, ac Dux ipse albo sedens equo, purpureo amictu incedebat; compluribus hymnos Diuorum, ipsiusque Imperatoris laudes canentibus. Erât vero loca omnia, quibus præteruheretur pompa, ingenti adeo multitudine referta, ut non solum vici, ac porticus omnes complerentur; quæ Bononiæ ad incolentium præsertim cômodum extruuntur; sed ipsa quoque domorum tecta pueris, fœminisque pressa, ob miram spectâdi cupiditatem, sub immenso pondere fatiscerêt. Prętore demum Diui Petri templum ingresso, omnes Deo, Diuisque omnibus gratias agunt, ac supplicant. Postridie Prætor ipse, vbi eorum, quæ gessisset, quæque acturus esset, rationem in consilio exposuisset, Mutinam ab omnibus mirifice collaudatus reuertitur. Mutinenses interea, non tam de sua calamitate, quam de Hencij

capti-

captiuitate ſolliciti, Fridericum Imperatorē de omnibus certiorem fecerant. Extat adhuc ipſius Friderici ad Mutinenſes reſponſio, cuius exemplum ſubijcere haud ab re viſum eſt.

„ Fridericus Imperator communi Mutinæ ſalu
„ tem. Ex relatione litterarum ueſtrarum,
„ quas ſuper euentu Hēcij Regis dilecti filij no
„ ſtri, nuper noſtro culmini deſtinaſtis, tanto cla
„ riorem nouimus fidem ueſtram, quanto per
„ euidentiora ſigna cognouimus non minus de
„ caſuum noſtrorum aduerſitate vos deprimi,
„ quam de ſucceſſuum proſperitate lætari. hæc
„ ſunt etenim deuotionis indicia, quæ mater fi-
„ delitas requirit in ſubditos, ut qualitercunque
„ fortunę dubietas ſucceſſura proueniat, quali-
„ tercunque tempora promittuntur, fidelium
„ ſemper corda ſint eadem, & in laudabilium iu-
„ giter operum exhibitione perſiſtant. ſyncerita
„ tis itaque veſtræ conſtantiam proinde laudum
„ titulis eo libentius extollimus, quo plena de
„ vobis votis noſtris reſpondente fiducia, vos
„ ad noſtra ſeruitia ſemper prōptos, & beneuo-
„ los inuenimus. Licet igitur caſus ipſe (ſi caſus
„ dici debeat, ex quo negocia noſtra non cadūt)
„ fabuloſe grauis, & vulgariter horridus videa-
„ tur; nos tamen illum pro leui, ſeu minimo repu

 tantes,

„ tantes, altitudinem mentis nostrę propterea
„ in nullo deflexinus, nec vlla vel modica causa
„ nos proinde turbationis afficit; sed cum bel-
„ lorum facta sint dubia, & serenitatis nostrę gre
„ mium abundet copia filiorum, ęquanimiter hu
„ iusmodi noua suscipimus, & nostræ potentiæ
„ dexteram tanto propterea fortius rebellium
„ nostrorum excidium incitamus, & erigimus ad
„ vindictam, quanto propter hoc videntur aper-
„ tius inanis gloriæ euentum, & friuolam resisten
„ di materiam assumpsisse. Cumque casus huius-
„ modi gladium nostrum potenter acuerit, & in
„ detrimenta nos hostium ardentissime prouoca
„ rit, deuotionem vestram hortamur, attente mã
„ dantes quatenus rancoris cuiuslibet speciem
„ abigentes, sic more solito circa nostra seruitia
„ laudabiliter insistatis, quod spem, quam de vo-
„ bis stabili mente concepimus, sentiamus in no
„ bis in opere commodosiores. Nos enim tempo.
„ ris habilitate captata, sic vltimæ depressioni re-
„ bellium, apertis thesauris nostris, & fidelium
„ nostrorum subsidijs aggregatis vacare disponi
„ mus, quod nedum cogantur a cæptis inuiti de-
„ sistere, sed potius pęniteant incepisse.

Quin etiam legitur alia Friderici Imperatoris ad Bononienses epistola, querelarum, ac minarũ

plena,

plena, cuius pariter exemplo antiquitatis ſtu-
„ dioſos carere noluimus. Relatum
„ eſt magnificentiæ noſtræ, quod in victoria vo-
„ bis data feciſtis cornua ferrea, cum quibus to-
„ tum orbem creditis ventilare, & eleuati in ſu-
„ perbia magna valde Lombardis fratribus ve-
„ ſtris arrogantiæ munera tranſmiſiſtis cum eis
„ ſolennitates, ac magna gaudia celebrantes. ſed
„ niſi cito elationem veſtram ad manſuetudinem
„ conuertatis, cornua ferrea, quæ feciſtis, ſubito
„ impetu cõfringentur, riſus veſter dolore miſce
„ bitur, & gaudium veſtrum in triſtitiam conuer
„ tetur. Conſiderate igitur prouide, & attẽ
„ dite diligenter quod Imperij noſtri ſerenitas li
„ cet paſſa videatur multas tempeſtates, aliquan
„ do tamen, digno dei iudicio, multos de illis,
„ qui rebelles noſtræ potentiæ eſſe præſumpſe-
„ runt, iuſtitia mediante ad mortem conduce-
„ mus, exemplum cunctis hominibus monſtratu
„ ri. non enim, ſicut putare videamini, ſopita eſt
„ Romani Imperij fortitudo. Nam ſemper vigi-
„ lans, & attenta potentia non dormitat. interro
„ gate igirur patres veſtros, qui dicẽt uobis quo
„ niam auus noſter felicis recordationis Frideri
„ cus, cum voluit, Mediolanenſes potentiores
„ veſtris, expulit a proprijs laribus, & eiecit, &

Ciui-

„ Ciuitatem ipſam in burgis tripartiuit. Non igi
„ tur pateant faciles aures veſtræ ſuggeſtionibus
„ ac adulationibus Lombardorum, qui vos ſuæ
„ damnationi aſſociari cupiunt, inducentes vos
„ in foueam, de qua nullo auxilio poteritis libe-
„ rari. Quapropter ſub pęna gratiæ noſtræ vobis
„ præcipimus, & mandamus, quatenus dilectum
„ filium noſtrum Hencium Regem Sardiniæ, &
„ Galluri, cum alijs fidelibus noſtris, quos cępi-
„ ſtis, viſis præſentibus, de carceribus relaxetis.
„ quod ſi feceritis, nos inter alias ciuitates Lom
„ bardiæ veſtram exaltabimus ciuitatem; ſi vero
„ potentiæ noſtræ mandatis neglexeritis obedi-
„ re, triumphalem, & innumerabilem noſtrum
„ exercitum expectabitis procul dubio cogno-
„ ſcentes, quod ad vos omni mora poſtpoſita ve
„ niemus, & ciuitatem ipſam obſidebimus, nec
„ de manibus noſtris vos liberare poterunt Ligu
„ riæ proditores, ſed eritis fabula, & opprobriũ
„ nationum, ac vobis imperabitur in æternum.
Huiuſmodi igitur fuere Friderici Imperatoris ad Bononienſes litterę. in quibus illud; Nec vos liberare poterunt Liguriæ proditores: ne forte legentem moretur, is ſciat Fridericum, cum Genuẽſes omnes, tum maxime ſummum Pontificem Innocẽtium quartum, ijs verbis perſtrinxiſſe. illi enim

ab

ab impio Imperatore desciuerant: Innocentius autem patria Genuensis, ac genere illustri fuit, nẽpe ex nobilissima Fliscorum Familia natus. is Cardinalis cum esset, Friderici dignitatem apud summos Pontifices fortiter, atque industrie est tutatus; eundem Pontificem maximum creatum cum multi ad Fridericum læti detulissent; fertur homo sibi ipsi conscius, respondisse, se amicum amisisse Cardinalem, inimicum Pontificem habiturum. At Friderici minis tantum abfuit, vt Bononiẽses a proposito deterrerentur, vt Hencium intentiore quoque cura custodiendum, atque ædes publicas, quibus deinceps asseruaretur, extruendas curarent. Extat adhuc amplum in Prætorio cœnaculum, fornicibus vinctum lapideis, raris, angustisque fenestris illuminatum, latitudine pedum quadraginta; ita vt fornices duplex columnarum ordo suffulciat; vt nedum carceris angustias referre videatur, sed locum potius laxamento, ac deambulationibus idoneum verius dicas: hodie Regis item Hencij Cænaculum appellatur. Huic præterea, ne quid, vna excepta libertate, deesset, duo quotidie viri patricij, ex consilij decreto, aderant hanc singulis diebus prouinciã sortiti, vt ferijs, iocosisque sermonibus diem vna ducerent, ac tẽpus fallerent. ita, vt satis nequeam mirari non defuisse,

se, qui Hencium à Bononienſibus in caueam fer- ream coniectum, atque ibi perpetuo aſſeruatum tradiderint: quod cum grauiſſimorum virorum auctoritate refellatur, non eſt, cur ego coner argu mentis, quæ firmiſſima, ac perſpicua ſunt, refuta- re. Enimuero Fridericus vbi ſe minis nihil profeciſſe animaduertit, ad preces conuerſus, tan tam auri vim Bononienſibus daturum pollicitus eſt pro Hencio redimendo, quantum ad cingen- da Bononiæ vrbis mœnia ſatis eſſet; nihilominus tamen ab ipſis repulſus, captiui vt mitius tractarẽ tur, octodecim librarum Imperialium millia per- ſoluiſſe, memoriæ traditum. Peruaſerat inte rim fama, Mutinenſes prælio victos, ac fractos, ha bebatque Italorum fere omnium animos mirifi- ca expectatione ſuſpenſos Bononienſium nondũ vulgata de rege Hencio deliberatio. multi vero palam aſſeuerare, captiuos, regem que in primis ipſum, non modo libertate donandos, ſed etiam magno cum honore dimittendos. Namque ho- mines haud ſecus, quam feras, aut morte macta- re, aut vinculis conſtrictos tenere, non humanum ſed ferinum eſſe inſtitutum: belli tempore armis, atque audacia, pacis, iuſtitia, ac manſuetudine, reſpublicas amplificari; ſic bellica, ſic ciuili virtu- te coniuncta, verum apud omnes decus compa-

rari,

rari, ſic Hencium antea captum principes Lombardiæ populos liberaliter dimiſiſſe: nimirum in vnius adoleſcentis corpuſculo paruam fieri iacturam, magnam tamen ineſſe gratiam, maiora præmia. Vtrum Bononienſes virtute, ac prudentia Mediolanenſibus anteferendi? an ipſi forte proſpero rerum ſucceſſu elati, vſque adeo inſanirent, vt potentiſſimi quoque Imperatoris filium poſcẽtis imperium negligendum putarent? & quo ad augendã ipſorum apud Cæſarem gratiam eſſet in primis vtendum, eo ad conuellendam potiſſimum abuterentur? obſequio mitigari Cæſares, cõtumacia irritari: nempe felicitatem occulta mala patefacere, quam multi orientem ferrent, auctam non caperent. atque ita Bononienſes, dum rerum geſtarum famam augere temere niterentur, iam antea partam corrumpere: ſic propediem fore vt læta in præſens, mox in perniciem verterent, gloriaque ac proſperitate cum ignominia, & calamitate breui commutata, pulchrum atque illuſtre Bononienſium nomen, nedum obſcuratum, ſed etiã fœdatum, ludibrio, ac fabulæ eſſet. Contra vero alij, quæ hactenus Bononiẽſes egiſſent, magna quidem eſſe, ac pręclara; ſed veram recte factorum laudem inde maxime comparandam, ſi Hencium Regem nullo vnquam tempore dimittendum cen

ſerent, atq; in vnius hominis debita ſeruitute vniuerſæ libertatem Italiæ repoſitam eſſe ſtatuerent: eùm quidem Bononienſibus non modo, ſed Italis omnibus, maiori, quam antea terrori, & calamitati, ſi liberaretur, futurum. Quis enim feroces, contaminatoſque parentis ſpiritus in filio non agnoſceret? quem impij patris crudelitas, quem ſcelus lateret? hos veluti feras immanes, quę nullis blãdicijs, nullis omnino officijs mãſuefieri poſſent, maleficijs æque, ac beneficijs implacabiles carceribus iure plectendos, ac vinculis fatigandos, tum denique tantum facinus omni laudum genere cumulatum non modo cum Mediolanenſium factis, verumetiam cum Romanorum pulcherrimis cõferendum; qui tam & ſi deditis incolumitatẽ præſtare conſueuiſſent, atque hoſtibus ipſa quoq; regna largiri, captos tamen in bello Reges liberari nunquam paſſi eſſent. ſic Perſem, ſic Iugurtã, atque Siphacem, ſic ceteros, quos bello cepiſſent, reges, quamuis nihil ab ijs omnino eſſet metuendũ, perpetuo tamen aſſeruari voluiſſe, quanto igitur magis Bononienſes Hencium Regem conſtrictũ tenere oporteret, a quo ſi adhuc iuuene admodum horribiles bellorum tempeſtates excitatæ eſſent; quæ nam, & quanta eo adulto Chriſtianę Reipub. impederent procellæ? Quod ſi priuatam cauſam

 negli-

negligerent Bononienſes, nunquid & publicam deſerendam putarent? cum præſertim ſe nemini concedere, qui Eccleſiam ſaluam, incolumēque velit, profiterentur? ampliſſimum quidem excellētis induſtriæ, fortitudinis, ac prudentiæ monumētum ipſos edidiſſe; at conſtantię in primis, & continentiæ ſtatuendum exemplum, vt ſcilicet neque innani terrore, neque pollicitationibus ad Hencium dimittendum adducerentur. Premebatur in dies arctiori obſidione Mutina, vt neque vllus inde egreſſus, neque vlli adeam aditus ferè daretur rerum que omnium inopia vrgeretur, admonebātur autem Bononienſes ne committerent, vt parta victoria vti neſcirent, expugnandam, delendam que hoſtium vrbem, nullam fidam pacem, nullum ſalua Mutina ocium Italiæ futurum: ita hoſtes vindicatum ire, ita meritas aliquando daturos pęnas ſi quorum eſſet culpa incendium belli excitatum, eorum ruina extinguerētur. Mutinenſes interea ſæpe irruptionem facere, hoſtes ad pugnam allicere, damnis nonnunquam afficere, donec pluribus ſuorum amiſſis, ſic intra mænia compulſi ſunt, vt neque amplius congredi, neque illa egredi auderent. Vbi vero Bononienſes cuniculos agere, quibus muros ſubruere deſtinabant, intellexerūt, omni auxilio, ac ſpe deſtituti, cunctis que malis

conflictati,in ſummi tandem Pōtificis fidem, quē
Bononienſes maxime colerent,ac miſericordiam
confugerunt. Is tum Lugduni degebat,quo Fride
rici Imperatoris inſidias veritus, iampridem Ro-
mā ſe receperat;atque ibi concilio indicto Fride-
ricum a cętu piorum amouerat,imperiū ipſi abro-
rogauerat,omnes que præſtito obedientiæ ſacra-
mento exoluerat.Mutinenſium igitur ſummus Pō
tifex calamitatibus,ac precibus commotus,Octa
uiano legato imperat,vt Bononiēſes adeat,ac,ſua
& gratia,& auctoritate interpoſita,ad pacem cum
Mutinenſibus faciendam adducat. Legatus &
ſuo,& ſummi Pontificis nomine Bononienſes, vt
paci conſulant,diligenter monere,atque hortari;
id ab ipſis expetendum,vt non fortitudine ſolum,
verum etiam æquitate hoſtes ſuperarent;admone
rentur fragilitatis humanæ,cuius in proſperis ſæ-
pe rebus obliuio eſſet;bellorum finem ocium,nō
hoſtium eſſe perniciem;clementiæ in primis lau-
dem eſſe quærendam,plus parcendo,quam vincē-
do mortales gloria excellere,ac reipublicæ magis
prodeſſe:ſatis iam armis certatum, ſatis repreſſos
Mutinenſium animos.horum exemplo palā oſten
di,eos,qui ſe nimis efferrent,vltorem Deū, ac vin
dicem habere;ſic diuino eueniſſe conſilio , vt qui
primo bellum intuliſſent,ij ad pacem vltro peten

dam primi venissent,oblatam sanæ mentis neminem vnquam aspernatum,ne ipsi repudiandã existimarent; sed cum Mutinensibus in pristinam gratiam, amicitiamque redirent. Ijs Bononienses,ad mitiora suopte ingenio proniores, respondere;se omnia summi Pontificis,atque ipsius legati causa cupere,& velle;quascunq; sibi a Mutinensibus illatas iniurias, illorumque inimicitias æquo, ac libenti animo ipsis remittere, cum præsertim Bononienses capessere bella soliti essent non sua tantum,sed summorum Pontificum causa,ac pro Ecclesiæ dignitate tuenda atque amplificanda.quemadmodum iustum bellum non recusassent,ita æquam pacem,si Mutinẽses peterent, non denegare. Cum itaque Mutinenses legatos, deprecatores que misissent ciuitatis præstantissimos; ij supplici,ac blãda vsi oratione,belli culpam in paucorum cupiditatem transtulerunt,si quid tamen vniuersi peccassent, iam satis pęnarum vniuersos dedisse, strenuo, ac nobilissimo quoque aut capto,aut interfecto, reli quis fame,& squalore consumptis:omne denique sibi in Bononiensium clementia repositum esse præsidium dicebant.pacem se petere, quæ victoribus magis honorifica, quam victis fructuosa esset futura.Eos propterea obsecrare, ne ex cruẽtis

suppli-

ſupplicum ſpolijs, ſed ex præſtita deditis incolumitate præclariſſimum poſteris monumentum relinquerent. Ijs reſponſum, Mutinenſibus bellum cupientibus ſe bellum dediſſe, pacem petentibus haud ſecus pacē daturos, modo meminiſſent, ea cōſtantius tueri oportere, quæ vbi abiecerint, ab aliorum potius benignitate, quam ab ipſorū meritis eſſent expetenda. Tum de pacis condicionibus actum, quæ eiuſdem legati opera latę ſunt. Seruantur hodieque in Archiuo Bononienſi tabulæ, hæc omnia pleniſſime explicantes, ad xiiij. cal. Ianuarias confectæ, quarum ſic legitur initium: Hæc eſt concordia facta inter Bononiēſes, & Mutinenſes ad honorem Dei, & Beatæ Virginis, & Beati Petri Apoſtoli, & Sanctorum Geminiani, & Dominici confeſſorum, & ad honorem Eccleſiæ Romanæ, & ſummi Pontificis. Cetera autem totidem verbis huc transferre quod nimis lōgum erat, ab eodem Sigonio in compendium redacta, atq; ex fide exēplaris diligēter a nobis recognita, hoc loco deſcribere nō alienū putauimus.

„ Commune Mutinæ ſocietatem, & amicitiam
„ cum Communi Bononiæ ſeruet, & amicos
„ inimicoſq; eoſdē in perpetuū habeat. pace bel
„ loq; Octauianū Cardinalem legatum, & Bono-
„ niēſes aduerſus omnes homines iuuet, neq; cū

ali-

„ aliquibus societatem coeat iniussu Octauiani „ Cardinalis, si aderit, aut prętoris Bononiensis, „ qui nunc est, aut posthac fuerit, & antianorum „ populi, & consulum mercatorum, argentario- „ rumq;, qui nunc sunt, aut posthac erunt, & Cō „ munis ipsius Bononiæ. Loca omnia episcopa- „ tus Mutinæ citra Scultemnam euersa, in perpe „ tuum euersa remaneant. integra vel inegra re- „ maneant vel trio eorundem. Incolis eorum lo- „ corum liceat ibi domos reponere, modo ne in „ tra loca, vbi castra continebātur. Si Fridericus „ Imperator abdicatus, aut alius pro eo in dioe- „ cesim Regiēsem, aut Mutinēsem pro vrbe Mu- „ tinæ recuperāda venerit, tū par numerus Aigo „ norū, & Grasulforum, qui visus erit Cardinali, „ prætori, ceterisq; & ad eos fines, qui eisdē pro „ babuntur, teneantur venire ad vrbē Bononiæ, „ aut in agrum impensis Communis Mutinæ, & „ ibi esse ad eorum arbitrium, ita tamen, vt post „ octo dies, quam hic motus factus erit, possint „ domum redire. Cōmune Mutinæ restituat om- „ nes Badianēses, & qui erant Badiani, tum cum „ venit in ditionem Bononiensium, atque suas il „ lis possessiones reddat. Idem incile aquæ è Scul „ temna deriuari ad Castrum Francum per agrū „ Mutinensem, & super id molendina construi

sinat.

„ ſinat. Mutinenſes, qui ſunt in vrbe, & qui ſunt
„ foris de factione Aigonorum legant communi
„ conſilio prætorem ex vrbe Bononienſi, prout
„ placuerit Cardinali, Prætori, Antianis, & Con
„ ſulibus, aut qui ſunt in vrbe legant vnum, qui
„ foris, alterum, aut demum Cardinalis, Prætor,
„ Antiani, Conſules dent vnũ, duoſue, quos ve-
„ lint. Qui per Cardinalẽ, Prætorem, Antianos,
„ & Conſules mittentur ad cuſtodiam vrbis, ar-
„ cium, & portarum, alantur impenſis Commu-
„ nis Mutinæ. quas arces, portas idem Commu-
„ ne Mutinæ teneatur libere dare Cardinali, præ
„ tori, Antianis, & Conſulibus, & præſidia, quæ
„ mittentur, ex eorundem voluntate, recipere.
„ Mutinẽſes equites, & pedites Mutina extorres
„ ex parte Aigonorum reſtituantur, & in bona
„ ſua redigantur. Pax fiat inter partem Graſulfo-
„ rum, & Aigonorum ad arbitrium Cardinalis, ſi
„ aderit, Prætoris, Antianorum, & Conſulum:
„ Contra vero Commune Bononiæ pacẽ habeat
„ cum Communi Mutinæ, & parte Graſulforum
„ & eos in perpetuum cõſeruet, ac defendat ad-
„ uerſus omnes homines integro fœdere Lom-
„ bardorum, & partem vtramq; in ciuitate reti-
„ neat, & ſi vna pars pelletur ab altera, Prætor,
„ Antiani, Conſules, populus, & Commune Bo-

noniæ

„ noniæ illam reducant, ac bello alteram perse-
„ quantur, expulsamq; recipiant. Mutinenses in
„ agro eis Sultemnam ius habeāt colligēdi fru-
„ ctus, sicut ante habebant. Iura Nonantulæ sint
„ Mutinensium, sicut erant, antequam Nonantu
„ la ditioni Bononiensium se permitteret; modo
„ ne negocium Nonantulanis exhibeant, eo no-
„ mine, quòd illorum se potestati tradiderunt.
„ Prætor Bononiæ, qui nunc est, aut postea erit,
„ Antiani, Consules, qui nunc sunt, aut posthac
„ erunt, & Commune, populusq; Bononiæ dent
„ operam pro viribus, vt precaria, feuda, emphy-
„ teuses eorum nulla lite turbentur vi decreti ab
„ Innocentio pontifice interpositi, quo fautores
„ Friderici his iuribus spoliauit. omnia prædia
„ Ecclesiastica sacerdotibus Mutinensibus resti-
„ tuantur, quibus sententia Pōtificis sunt exuti.
„ Ferrarienses, qui capti fuerunt ad canale Muti
„ næ, cum captus fuit Gerardus Pius, & Thoma
„ sinus Corzanus, & qui capti fuerunt, dum vrbs
„ obsidebatur, libere dimittantur. Gulielmus ta-
„ men Aldratte, & socij eius tandiu retineantur,
„ donec Caruolinus Castellus, & socij fuerint di
„ missi. Captiui Bononiēses, qui Mutinæ, aut alio
„ loco custodiuntur à die, quo fuit prælium inter
„ Commune Bononiæ, & Commune Mutinę, ac

„ Regem inter Mutinam, & Sultemnam vij. Ka-
„ len. Iunias, & captiui Mutinenses libere dimit
„ tantur. Commune, & populus Parmæ, Commu
„ ne Mediolani, & alia Communia Lombardiæ
„ Ecclesiæ partes sequuta, ac demum ipse pon-
„ tifex hanc pacem ratam habeant. "
At Fridericus Imperator, rebus Siciliæ citra pharum (vt appellabant) recte cõstitutis, cum bellum ingens aduersus Bononienses moliretur, insignem sequentis anni finem suo obitu fecit, dum enim auitam Friderici Ahenobarbi impietatem imitatur, violenta pariter morte interijt, Ferẽfulæ ignobili Apuliæ oppido, Manfredi filij nothi scelere occisus. impium patrem impie filius necasse traditur, cum scilicet animam ageret, puluino ad os iniecto. Nam Friderico mortuo, Manfredus Regnũ occupare Neapolitanum, quam viuo expectare maluit; sic actæ turpiter vitæ, tristes imminere exitus; horum maxime testimonio comprobatum. Id oppidum non secus ac Venusiam vrbem haud procul inde distantẽ dũ Iuuenis adhuc essem sæpius sum contemplatus, quod hæc maximũ Poetam ediderit, illud maximum Imperatorem sustulerit, vtrunq; locũ disparibus causis pariter nobilitatum. Huius igitur morte summus Pontifex Innocentius ingenti sollicitudine liberatus, Italiam

extemplo repetens, Bononiam petijt, ibique omni honorum genere, singulari Bononiensium studio, ac frequentia, exceptus est. In eius gratiam Bosium Douariam captiuum Bononienses liberarunt, Hecio nihilominus rege in custodia relicto. cui tametsi ad vsum, cultumque regium omnia adeo copiose suppeditarentur, vt vna tantum libertate careret; huius tamen desiderio eo magis flagrabat, quo magis adipiscendæ spem sibi præcidi videbat; Bononiensibus præsertim auro, & minis frustra tentatis, patre vita functo, fratribus denique ingenti bellorũ mole pressis, atque oppressis. Ipse igitur sibi consulere, atque extremum tentare remedium constituit, acutam que meditatur fallaciam, atque exequitur. homini cupa vinaria victum quærenti, ad eumque sæpe commeãti, multa largitus, plura pollicitus, tandem persuadet, vt se cupa eadem impositum (nam eę hominis magnitudinem complent) e custodia educat, atq; vna secum fugam arripiat: respondit optatis paulisper euentus, iamque prætorio egressus, custodibus deceptis, cupa per vrbem ferebatur, vt sese inde proriperet: ecce autem anus (vt fertur) insana, cum ex fenestra prospectans, atque agnoscens, regem deportari clamauit; atque ita concursu facto Rex deprehenditur: in eodẽ carcere recõditur, &

qui eum deportauerat, vltimo supplicio afficitur; ita Hencius arctiori sæptus custodia, reliquũ ætatis egit. Cumque secũdum, ac vigesimum annum ibi traduxisset, in morbum incidit, obijt que annos natus sex, & quadraginta, duabus, vti ex eius testamento liquet, quod in hanc diem in Diui Dominici cęnobio custoditur, relictis filiabus, Magdalena, & Constantia, ex quibus plerique nobilissimam Bentiuolorum familiam originem duxisse tradunt. Verumtamen neque desunt, qui Bẽtiuolos inter Bononienses patricios ante Hencij captiuitatem centum amplius annis censeant; ita vt in huiusmodi scriptorum varietate, arbitrari forte quis possit, alteram Hencij filiam Bentiuolo uiro nuptam fuisse; atque inde Bẽtiuolos Regis progeniem scriptores dixisse. Tumulatus est Hencius tanta populi frequentia, ac funeris pompa, vt non captiuum quidem hostem, sed principẽ ciuem; atque adeo Bononiensium Regem efferri existimares. Erat verò ipse purpura indutus. Feretrum purpurea pariter veste, quæ pellibus varijs suffulciretur, constratum. capiti corona aurea, gẽmis distincta clarissimis, ac Diadema, manibus aureum sceptrum impositum. celeberrimi Bononiẽsium Iurisconsulti feretrum subiere: omnes omnium ordinum homines sunt comitati; vt quæ ho-

sti

sti Bononiẽses tribuerint, vix alios amicis tribuisse reperias. Eius Sepulchrũ in Sancti Dominici templo extat adhuc; in quo sequentes versus satis rudes, illius seculi antiquitatem redolentes, olim legebantur.

Tempora currebant Christi natiua potentis
Tunc duo cum decies septem cum mille ducentis;
Dum pia Cæsarei proles cineratur in Arca
Ista Friderici, maluit quem sternere Parca.
Rex erat, & comptos pressit Diademate crines
HENCIVS inquam, Cœli meruit mens tendere fines.

Quorum hodie locum noua hæc, quæ sequitur inscriptio, instaurato nuper, ac renouato monumento, obtinet:

D. O. M.

VIATOR QVIQVIS ES,
SISTE GRADVM, ET QVOD SCRIPTVM EST
PERLEGE; VBI PERLEGERIS, PENSITA.
HOC IS, CVIVS CAVSA HOC SCRIPTVM
EST, FIERI ROGAT.
ORTO INTER BONONIENSES AC MVTI-
NENSES BELLO,
CAESAR FRIDERICVS II. ROM. IMPE-
RATOR FILIVM HENCIVM
SARDINIAE, AC CORSICAE INSVLARVM
REGEM
MVTINENSIBVS SVPPETIAS FERRE IVBET.
QVI,
INITO APVD DIVI AMBROSII PONTEM
CERTAMINE, A BONONIENSIBVS
CAPITVR,
NVLLA QVE RE, VT DIMITTATVR,
IMPETRAT;
LICET PATER MINIS, DEINDE PRECIBVS ET PRE-
TIO DEPRECATORIBVS VTERETVR, CVM
TANTVM AVRI PRO REDIMENDO
FILIO POLLICERETVR,
QVANTVM AD MOENIA BONONIAE CIRCVLO
AVREO CINGENDA SVFFICERET.
SIC CAPTIVVS ANNOS XXII. MENSES IX.
DIES XVI. TENETVR.
ALITVR QVE REGIO MORE PVBLICA BO-
NONIENSIVM IMPENSA.
SIC DEFVNCTVS MAGNIFICENTISS. AC PIENTISS.
FVNERATVS HIC TVMVLATVR.

PRAE-

PRAETEREA SIMVLACRVM HOC IN PERPETVVM MONVMENTVM ET HOSTI ET CAPTIVO.

S. P. Q. B.

ANNO SAL: M.CC.LXXII. ID. MART.

HOC VOLEBAM VT SCIRES.

ABI, ET VALE.

MONVMENTVM HOCCE VETVSTATE COLLAPSVM SENATVS BONONIENSIS IVSSV INSTAVRATVM FVIT. M.D.LXXXVI.

FINIS.

Typographus Lectori.

Nequid abs te, lector studiose, desideraretur, quod ad Hencianam historiam pertineret, ex ijs monumentis, quæ adhuc extare comperimus, & Hencij Testamentum, cuius in historia superiore facta mentio est, & paucula, quæ ille Italico sermone luserat, annectenda duximus. Vale.

EXEMPLVM

Testamenti Hencii Regis.

DEPROMTVM EX ARCHIVO FRATRVM Prædicatorum Sancti Dominici de Bononia.

IN nomine Sãctę & indiuiduę Trinitatis. Anno à natiuitate Domini nostri Iesu Christi Millesimo Ducentesimo Septuagesimo secundo, indictione quinta decima, Die sexto, Dominico, intrantis Martij. Henricus, Dei gratia, Rex Sardiniæ, Dum Serenissimi, Diuæ memoriæ, genitoris nostri Federici Romanorũ Imperatoris inuictissimi virtuosam potentiam, & gloriosam virtutem recolimus, dum Illustrissimorũ Fratrum nostrorum Regum, & Principum sublimitatem pensamus, eò grauius desideriorum carnalium motu angustiarum imminentiũ molem patimur; quò submissius & acerbius inimicantis fortunæ ictibus agitamur. verum quoniam Regis æterni iudicium, cui fragilitas humana subijcitur, aliquo fugæ remedio deuitare non possumus, de manu eius, sperantes misericordiam, consolationi debitæ adhęremus, & dum discretionis innatæ integritate potimur, licet corpus lãguore prematur durissimo, posteris nostris nuncupatiuo Testamẽto præsenti sine scriptis super Regnorum, iurium, & rerum nostrarum dispositione tradimus documentum. In primis siquidẽ onus grauosum nostris eijcientes ex humeris, Commune Bononiæ ab omnibus gr uaminibus & læsuris, quæ nobis tanquam benemeritis, dum nostros reatus agnosceremus, per tempora intulit, & fauente gratia liberamus, remittentes eidem quæcunque à nobis illicitè per tempora extorsisset, nec non vniuersos & singulos de-

uota,& pia liberatione ab omnibus iniurijs nobis illatis absolui mus,& eos ad pacem,& nostram beneuolentiam reuocamus: Supplicantes Communi Bononiæ, quòd paupertatis nostræ miserta grauia expensarum onera non expauit,quatenus viros discretos Magistros Thadeum,Paulum,Bartolum,Peregrinum,Amadeum & Alexium medicos nostros sui laboris decenti remuneratione lætificet. Præterea statuimus volumus,& mandamus, quòd miserandum corpus nostrum,quod Bononia carcere inclusit in vita, post mortem carceri,& sepulturæ tradatur perpetuo,arbitrio Venerabilis Patris Domini Octauiani, Dei gratia, Bononiensis Episc.apud Ecclesiam,quam decreuit, quam ex nunc nobis eligimus,& optamus. Et pro salute animæ nostræ, & in peccatorũ nostrorum remedium Quadringẽtas vncias auri dimittimus per Illustres Dominum Alfonsum Dei gratia Regem Castellæ, Carissimum consanguineum nostrum,& Dominum Federicum Tertium Lanthegrauium Turingiæ carissimum nepotem nostrum pijs locis,citra sepulturam nostram,& personis miserabilibus ipsorum arbitrio erogandas. Supplicantes prçfatis,quòd ob amorem nostrum,& domus nostræ in hac parte nostrę salutem animæ nõ cuitent: Item Iure Legati viro Commendabili Gulielmino de Sancto Georgio ciui Bononien.familiari, & fideli nostro relinquimus, mille lib.Bono.computatis in his omnibus denarijs,& pecunia quam nobis hactenus,& Curiæ nostræ mutuauit pro subuentione nostra,& rebus nobis,& nostræ familiæ opportunis. Mandantes infrascriptis Henrico,& Vgolino nepotibus,& hçredibus nostris,quod eidem Guilielmino iam dictam quãtitatem ad sex menses proximos post exitum vitæ nostræ persoluãt,alioquin ipsos infrascripta hæreditate priuamus nostra, & decreuimus non gaudere,quam hæreditatem ad eundem Gulielminum tunc volumus deuenire,habita ratione quanti plus relictum est cuilibet infrascriptorũ Iacobi,Nicolai,& Petri,vt pro ea parte ad ipsum Guilielminum dicta hereditas deuoluatur diuisione hereditatis faciendá pro rata dictarum quantitatum t c temporis inter eos. Item viro discreto Iacobo Abatis fideli, & familiari, mercatori nostro Ciui Bonon.iure legati relinquimus Duo Millia & septin

K gentas

gentas libr. Bonon. computatis in his Mille & ſeptingentis libr. Bonon quas nobis,& noſtræ Curiæ pro expenſis neceſſarijs mutuauit. Mandantes infraſcriptis Henrico,& Vgolino nepotibus, & hæredibus noſtris, quòd eidem Iacobo iam dictam quantitatẽ ad ſex menſes proximos poſt exitum vitæ noſtræ perſoluãt, alioquin ipſos infraſcripta hæreditate noſtra priuamus, & decernimus non gaudere, quam hęreditatem ad eundem Iacobum deuolui volumus euenire, habita ratione quanti plus relictum eſt dicto Guilielmino,& infraſcriptis Nicolao & Petro, &c. vt ſupra. Abſoluimus inſuper diſcretum virum Beneeuene Abbatis,& filios eius ab omnibus,& ſingulis, quæ à nobis perceper.t, vel habuerunt nomine vſurarum,& eos exinde nullo volumus peccati onere aggrauari. Item Nicolao filio Benuenuti ciui Bono. dilecto domicello,& familiari noſtro, quem nunquam in exhibitione obſequiorum tepentem reperimus, iure legati relinquimus quingentas lib. Bono. mandantes infraſcriptis Henrico,& Vgolino nepotibus hæredibus noſtris quod eidem Nicolao iam dictã quantitatem ad ſex menſes proximos poſt exitũ vitę noſtrę perſoluant, alioquin ipſos infraſcripta hæreditate noſtra priuamus &c. vt ſupra. Item memoratis Guiglielmino, Iacobo, & Nicolao iure Legati relinquimus omnia iura, quæ ad nos pertinent in bonis Albertini Spaualdi,& contra ipſum Albertinum Spaualdum quacumque occaſione. Item Petro Armanini fideli noſtro relinquimus iure Legati, quinquaginta Lib. Bonon. mandantes infraſcriptis Henrico,& Vgolino nepotibus hæredibus noſtris, quod eidem Petro iam dictam quantitatem ad ſex menſes proximos poſt exitum vitæ noſtræ perſoluant alioquin ipſos infraſcripta hæreditate priuamus,&c. vt ſupra. Item Magiſtro Eliſeo Medico noſtro iure Legati relinquimus Centum Libr. Bonon. Item Gulielmino de Parma domicello,& Seruitori noſtro,& familiari iure Legati relinquimus Centum Lib. Bonon. Item Magiſtro Marco, Magiſtro Ioanni coquis noſtris. Benedicto Apulien. Bernardo,& Millano ſeruientibus noſtris, in remunerationem obſequiorum, quæ nobis fideliter cõtulerunt, videlicet cuilibet ipſorum, viginti quinque lib. Bon. Item nobili viro Guidoni Tantidenari

amico

amico nostro iure Legati, relinquimus viginti quinq; Lib. Bono. Item Iacobino Fauiæ Magistro Sartori nostro iure Legati, relinquimus viginti quinque Lib. Bonon. Item Petro de Regio Calzolario nostro iure Legati, relinquimus vigintiquinq; Lib. Bon. Item Bonacursio iure Legati, relinquimus Decem Lib. Bon. Verùm siquidem considerantes deuota obsequia, puram fidelitatē, &c. quibus nobis à multis temporibus placuerint prȩfati Guilielminus, Iacobus, & Nicolaus, & etiam Themaxinus infrascriptus fidelis notarius, & familiaris noster, quoniam debitis beneficijs eos remunerare nō possumus, nobis deficiente potentia, ipsos cūctis hæredibus nostris, & vniuersis Regibus, Principibus, & cunctis, qui patris, & fratrum nostrorum solia dilexerunt, tenerrimè commendamus, cæteros exorantes suppliciter quatenus prȩfatos ea visus alacritate, ac gratiarum fauore letificent, quȩ cunctorum mentes acuat per exemplum. Item statuimus, volumus, & māda mus quòd omnes Litteræ, Instrumenta, & omnia Priuilegia, Libri nostri Romanciorum vbicūque sint, & cæterȩ, res, & bona nostra, quæ sunt in Ciuitate Bononiæ apud dictum Guilielminum de Sancto Georgio, Iacobinum Abbatis, & Nicolaum custodienda deueniant, & saluanda; Iniungentes eisdem quod ipsas res, & bona cum Priuilegijs, litteris, seu Instrumentis infrascriptis Henrico, & Vgolino restituant, quæ ad iura hæreditatis ipsorum pertinere noscuntur, tamen prius, & cuilibet eorum, & Petro Armanini præfato de quantitatibus pecuniæ, quam eis relinquimus, integrè satisfacto. Insuper Helenam Filiam Fraschæ nobis hæredē instituimus in Ducent. s Libr. Bon. mandantes infrascriptis Henrico, & Vgolino nostris hæredibus, quòd eidem iam dictam quātitatem persoluant, quotiens religionis habitum duxerint subeūdum. Item virum Illustrem Dominum Corradum de Antiochia carissimum Nepotem nostrum nobis hæredem instituimus in Comitatu de Mollesio, & in omnibus, & singulis iuribus ad nos pertinentibus in eodem. Item Illustrem Dominam nostram Catherinam de Marano carissimam Sororem nostram, Serenifs. Domini Federici Romanorum Imperatoris filiam, nobis hæredem instituimus in duobus millibus Lib. Bon. supplicantes Illustribus Do

minis Alfonso Regi Castellæ consanguineo nostro, & Federico Tertio Lantegrauio Turing. Nepoti nostro, quatenus dictæ Dominæ ipsam pecuniæ quantitatem dignentur persolui facere infra anni proximi spatium ab exitu vitæ nostræ, quod si non fecerint, ipsos ab hæreditate infrascripta priuamus, & ipsos eadē volumus non gaudere, sed ad præfatam sororem nostram hæreditatem ipsam deuolui uolumus euenire, & insuper iure Legati prę fatæ Dominę plenam tribuimus potestatem exigendi, & liberandi ab omnibus eis, qui â nobis vnquam quidquam extorsissent nomine vsurarum. Item Magdalenam, & Cōstantiam carissimas filias nostras nobis heredes instituimus, videlicet quamlibet ipsarum in Mille vncijs Auri, quas exinde contentas esse volumus & mandamus, supplicantes Illustri Domino Alfonso Regi Castellę consanguineo nostro, quatenus ipsas cum dote quantitatis iam dictę nuptui tradere dignetur, quemadmodum suis, & nostris honoribus crediderit conuenire. Item Henricum, & Vgolinum carissimos Nepotes nostros ex Excellenti filia nostra Helena, & viro Mag. Guelfo de Donnoratico genero nostro natos, & cæteros masculos nasciturus ex ea, dum tamen in lucem perueniant, nobis heredes equalibus portionibus instituimus in Regno nostro Sardinię, & omnibus iuribus ad nos, tam in dicto Regno, quam in Castro Sassari spectantibus. Item in tota Lunisana, Carfagnana, Versilia, & tota terra, quæ Varessum dicitur, & in omnibus iuribus ad nos spectantibus in Castro Tribiani districtus Ianuæ, mādantes eis quod dictis Guilielmino, Iacobo, Nicolao, & Petro de quantitatibus eis per nos relictis in prefato termino satisfaciant, alioquin ipsos a dicta hereditate priuamus, & illam secundum quod superius continetur, deuolui volumus ad prętatos: Statuentes quod alias pecuniæ quantitates, quas eis soluendas commisimus, persoluant, vt superius continetur. Item, Magdalenam, & Cōstantiam filias nostras præfatas ad Regem Castellæ destinent maritandas. Item quod ipsi heredes nostri Nicolam filium quondā Corradi Gontti j reccommendatum habeant, eique abunde subueniant in his, quæ ad vitam suam viderint expedire. Denique Guilielminum de Parma fidelem domizellum nostrum stricte dictis

nostris

nostris heredibus commendamus. In Regno autem Hierusalem, Regno Siciliæ Regno Arelatensi, Ducatu Sueuiæ, & in omnibus iuribus, dignitatibus, & honoribus ad nos in Imperio Romano spectantibus, & generaliter in omnibus aliis bonis nostris, iuribus, & actionibus præsentibus, & futuris Illust. Dominum Alfonsum Regem Castellæ consanguineum nostrum, & Dominum Federicum Tertium Lanthegrauium Turring. Nepotem nostrum nobis hęredes instituimus, & ipsos æqualibus portionibus eadem hęreditate nostra decernimus potituros. Statuentes quod Dominę Catherinę Sorori nostræ vsque ad anni proximi spatium ab exitu vitæ nostræ, Duomillia lib. Bonon. in quibus nobis eam hæredem instituimus, persoluere non obmittant, quod si obmiserint, ipsos ab hæreditate nostra priuamus, & ipsos eadem volumus non gaudere, sed ad ipsam sororem nostram pleniore iure dicta hæreditas deuoluatur. Præsens autem vltimæ voluntatis nostræ iuditium Testamenti robur, & firmitatem plenissimam, nullis aliis Testamentis, vel Codicillis, hactenus per nos factis, obstantibus, quæ certa scientia, & pura discretione cassamus, & irritamus, iubemus, & volumus obtinere, quod si Testamenti iure non valet, saltem Codicillorum iure, vel alio, quo melius valere potest, roboramus. Mandantes infrascripto Thomaxino fideli Notar. nostro quod hæc propria manu scribens, in publicam formam redigat, & muniat proprio suo signo.

Actum Bononiæ in Palatio nouo Communis eiusdem. Præsentibus Venerab. viro Fratre Bonnano Priore Conuentus fratrum Prędicatorum de Bonon. qui asseruit se dictum Dominum Regem cognoscere, fratre Thomaxino de Mathelica, & fratre Filippino de Vercell. de dicto Ordine, Nobili viro Domino Luchirto de Gataluśiis Ciue Ianuen. Bonon. Prętore, Domino Accurxio Lanzaueglia Ciue Alexandrino Cap. Populi Bonon. Domino Raymundo de Casali Ianuen. Domino Danielle de Tasell. Domino Guilielmino de Rodofredo Iudicibus Potestatis præfati. Domino Viano ciue Alexandrino Iudice dicti Cap. Domino Anselmo Millnn. Domino Fizzone, & Domino Facino

sociis,

sociis,& militibus dicti Domini Pot. Domino Amadeo Vgonis Alber i,& Domino Peregrino Dhristiani medicis. Testibus Vocatis,& rogatis.

Ego Thomaxinus quondam Petrizoli Armanini, Imperiali auctoritate Not. & nunc eiusdem Domini Regis Not.& familiaris, prædicta de ipsius mandato scripsi, & in publicam formam redegi,&c.

EXEMPLVM VNIVS CODICILLI SIVE INSTRVMENTI CVM DIE, ET CONSVLE SIC INCIPIEN.

IN nomine Domini Amen. Anno à natiuitate eiusdem Millesimo Ducentesimo Septuagesimo Secundo. Indictione Quinta Decima, Die septimo, intrante Martio. Henricus Dei gratia Rex Sardiniæ. Cum super Regnorum bonorum, & iurium nostrorum dispositione scribi mandauerimus Testamentum manu Thomaxini quondam Petrizoli Armanini Notarii nostri confectum, quia circa quædam, quæ in ipso Testamento continentur, propositum mutauimus, quod vsque ad vltimam spiritus emissionem nobis licitum est immutare, Codicillis præsentibus iam dictum Testamentum gaudere decernimus plenissima firmitate, hoc tamen addito, quod his Codicillis iure Legati relinquimus Nobili viro Amori militi de Curia, Centum lib. Bonon. Item quod restituantur Gratiadeo aurifici Quindecim lib. Bon. quas nobis liberaliter mutuauit. Item iure Legati relinquimus Azolino vocato Cella familiari nostro Centum lib. Bon. Supplicantes hæredibus nostris Illustribus Domino Alfonso Regi Castellæ, & Federico Tertio Lantegrauio Turing. quod prædictas soluant pecuniæ quantitates. Præsens autem vltimę voluntatis nostræ indicium Codicilli robur & firmitatem plenissimam obtinere volumus, & iubemus. quod si Codicilli iure non valet, saltem valeat cuiuscumque alterius vltimæ voluntatis, per quã valere potuerit plenius,

&

& tenere. Mandátes infrascripto Thomaxino Nota. nostro quòd hæc propria manu scribens in publicam formam reducat, & muniat proprio suo signo. In Palatio nouo Communis Bonon. Præsentibus, Fratre Thomaxino de ordine Fratrum Prædicatorum, fratre Philippino de Vercell. de dicto ordine, qui asseruit se dictum Dominum Regem cognoscere, Iacobo Abbatis, Guilielmino de Sancto Georgio Guilielmo de Albertis Rubeis de Perma, Magistro Eliseo medico Senensi, & Bernardo Permense. Testibus vocatis, & rogatis.

Ego Thomaxinus quondam Petrizoli Armanini Imperiali Auct. Not. & nunc eiusdem Domini Regis Not. prædictis interfui, & de ipsius mandato in publicam formam redegi, & scripsi.

EXEM-

EXEMPLVM
ALTERIVS CODICILLI.

IN nomine Domini Amen. Anno à natiuitate eiusdem Millesimo Ducentesimo Septuagesimo Secundo, Indictione Quinta Decima, Die septimo, intrante Martio. Henricus Dei gratia Rex Sardiniæ. Cum super Regnorum, bonorum, & iurium nostrorum dispositione scribi mandauerimus Testamentum, & Codicillum manu Thomaxini Not. nostri infrascripti confectos; quia circa quædam, quæ in ipso Testamento, & Codicillo notantur, propositum mutauimus, quod vsque ad vltimam spiritus emissionem nobis licitum est immutare, Codicillis præsentibus iam dictum Testamentum, & Codicillum decernimus gaudere plenissima firmitate, hoc tamen mutato, & addito, quod ijs Codicillis Sepulturam nostram nobis eligimus apud Ecclesiam Beati Dominici Bonon. arbitrio Venerabilis Patris Domini Octauiani Bono. Episcopi Testamento præfato nullatenus inhibente, quod arbitrium penitus reuocamus. Relinquimus insuper pro anima nostra Ecclesiæ præfatæ, ac etiam circa funus & sepulturam eandem Sexcentas Vncias auri soluendas & dandas per Illustres Dominum Alfonsum Castellæ Regem, & consanguineum, & heredem nostrum, & Dominum Federicum Tertium Lanthegrauium Carissimũ nepotem nostrum. Rogantes eosdem quod in hac parte nostræ salutem animæ non euitent. Item pro anima nostra relinquimus Conuentui Dominarum de Misericordia, eo quia Illustri Dominæ Chatherinæ sorori nostræ astiterũt honoribus, & gratis obsequijs Quingentas lib. Bon. soluendas & dandas eidem Mon. per Illustres Dominos Alfonsum, & Federicum præfatos. Item iure Legati relinquimus sorori Guidæ Magnæ dictæ Dominæ seruienti Centum lib. Bono. soluendas, & dandas eidem per Illustres Do-

minos Alfonsum,& Federicū præfatos. Itē Iure Legati relinquimus Amori militi de curia, cuius fides, & posse in obsequiis nostris non defuit, Trecentas lib. Bon. computatis in ijs Centū lib. Bon. quas eidem legauimus altero Codicillo soluendas & dandas eidem per Illustres Dominos Alfonsum, & Federicum præfatos. Præterea quoniam eum non possumus debitis lætificare muneribus, ipsum prfatis nostris hæredibus commendamus, quatenus ei dignetur assistere debitis gratiarum impēdiis, & honore. Item Iure Legati relinquimus Domino Spagnolo Abbatis Legum Doctori, Antonio, & Bolognino suis fratribus mille lib. Bono. soluēdas, & dandas eis per Illustres Dominos Alfonsum, & Federicum præfatos. Item relinquimus Iure Legati Magistro Bentio medico nostro Quinquaginta lib. Bon. soluendas, & dandas eidem per Illustres Dominos Alfonsum, & Federicum prfatos. Damus insuper in mandatis infrascripto Thomaxino nor. nostro, quod manu propria familiaribus amicis, & fidelibus nostris, qui ab eo petierint commendationis literas ad Reges, Principes, & Barones conficiat nostro sigillo munitas. Præsens autem vltimę voluntatis nostræ iudicium Codicilli robur & firmitatem plenissimam obtinere volumus, & iubemus. Quod si Codicilli iure non valet, saltem valeat cuiuscunque alterius vltimę voluntatis, per quam valere poterit plenius, & tenere. Mandantes infrascripto Thomaxino not. nostro, quod has propria manu scribens in publicam formā reducat, & muniat proprio suo signo. Actum in Palatio nouo Communis Bon. Præsentibus viro discreto prsbytero Benuignai rectore Ecclesiæ Beati Michaelis de Mercato Medii, qui sibi præfatum Dominum Regem notum asseruit, Domino Vgolino Ricardi, Domino Guilielmino de S. Georgio, Domino Iacobo Abbatis Nicolao Domini Benuenuti, Parmirano, Domini Peregrini, Magistro Eliseo de Sen. medico, & Azolino cui dicitur Cella. Test. vocatis, & rogatis.

Ego Thomaxinus quondam Petrizoli Armanini, Imperiali auctoritate Not. & nunc eiusdem Domini Regis Not. prdictis interfui, & de ipsius mandato in publicam formam redegi, & scripsi.

CANZONE DEL RE ENZO
Figliuolo dell'Imperadore Federico II.

S'EO trouaßi pietanza
D'incarnata figura,
Merzè le cheggeria;
Ch'à lo meo male deße alleggiamento.
E ben faria accordanza
Infra la mente pura;
Che pregar mi varria,
Vedendo il mio humile agicchimento:
E dico: ahi laßo, spero
Di ritrouar mercede
Certo il meo cor no'l crede;
Ch'eo sono isuenturato
Più d'homo innamorato;
Sol per me pietà veneria crudele.
Crudele, e spietata
Verria ver me pietate:
E contra sua natura
Secondo ciò, ch'era oltre à'l mio distino,
E mercè adirata
Piena d'impietate.
O Deo cotal ventura;
Ch'eo pur diseruo, à cui seruir non fino:
De'l meo seruir non veo
Chè gio' mi se ne accresca;
Anzi mi si rinfresca

Pena, e dogliosa morte,
Ciascun giorno più forte;
La ond'io sento perir lo meo sanare.
Ecco pena dogliosa,
Che'nfrà lo cor m'abbonda,
E sparge per le membra;
Sì ch'à ciascun ne vien souerchia parte:
Giorno non hò di posa,
Si come'l mare, è l'onda:
Core che non ti smembra?
Esci di pene, è dal corpo ti parti:
Ch'assai val meglio vn'hora
Morir, che pur penare,
Che non porria campare;
Homo, che viue in pene;
Ed à gio' non s'auuene;
Ne hà pensamento, che di ben s'apprende.

DEL MEDESIMO.

AMor mi fa souente
Lo meo cor pensare,
Dammi pene, e sospiri,
E son fortemente
Per lungo adimorare
Ciò che porria uenire:
Non c'haggia dubitanza,
Che la dolce speranza

In ver di me fallanza ne facesse,
Ma mi tene in dottanza
La lunga dimoranza,
E ciò che adiuenire mi potesse.
Però n'haggio paura,
E penso tuttauia
Lo suo gran valore.
Se troppo e mia dimora,
Eo viuer non porria
Così mi stringe amore
E hammi così priso
In tal guisa conquiso,
Ch'in altra parte non ho pensamento:
Ma tutt'hora m'auiso
Di veder lo bel viso,
E tengolomi in gran confortamento.
Confortomi, e non haggio bene,
Tanto è lo meo pensare
Ch'eo gioia non posso hauere.
Speranza mi mantene,
Et fammi confortare,
Et spero tosto a gire
Là u'è la piu auenente
L'amorosa piacente.
Quella che m'haue, e tiene in sua balia,
Non fallerò niente
Per altra al mio viuente,
Ch'io la terrò per donna in uita mia.

1.006.408

INDEX.

A

B

Cau-

Eius

FINIS.



BONONIAE, Ex Typographia Alexandrum Benatium. M. D, LXXXX.